

อุดมการณ์เศรษฐกิจการเมืองของคณะราษฎร

1. ความหมายของอุดมการณ์ (Ideology)

คาร์ล แมนไฮม์¹ อธิบายว่า "อุดมการณ์มีอยู่สองประการ คือ อุดมการณ์ที่มีความหมายเฉพาะราย (Particular Conception of Ideology) กับอุดมการณ์ที่มีความหมายเบ็ดเสร็จ หรือครอบคลุมไปในทุกลักษณะ ความหมายเฉพาะของอุดมการณ์จะปรากฏขึ้นเมื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีความข้องใจในความคิดของฝ่ายตรงข้าม กล่าวคือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความข้องใจในความคิดของฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นความคิดที่สร้างขึ้นโดยการไม่รับรู้กับกับความแท้จริงที่ปรากฏอยู่ เพราะฝ่ายตรงข้ามตระหนักดีว่าหากมีการยอมรับ ก็จะทำให้ขัดกับผลประโยชน์ของตน ลักษณะการบิดเบือนมโนภาพอันแท้จริงอย่างจงใจโดยฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนการมคเห็จที่เกิดขึ้นจากจิตใต้อันนี้ เป็นความพยายามที่จะให้ผู้อื่นเห็นคล้อยตามไปกับตน ส่วนความหมายเบ็ดเสร็จของอุดมการณ์ (Total Conception of Ideology) หมายถึงอุดมการณ์ของยุคหรือสมัยใดสมัยหนึ่ง และของชนชั้นต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสมัยนั้น เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้เห็นถึงโครงสร้างทางปัญญาของยุคใดหรือของชนชั้นในขณะนั้น" อุดมการณ์ในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงเป็นทฤษฎีที่แจ่มแจ้งแยกแยะแนวความคิด และความเชื่ออันมีแบบแผนซึ่งมุ่งอธิบายสภาพการณ์ในสังคมทั้งที่เป็นมา ที่เกิดขึ้นแล้วในอดีต การที่กำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน และที่จะเป็นไปในอนาคต อุดมการณ์ตามความหมายนี้เป็นตรรกวิทยาของแนวความคิดหนึ่ง ๆ ซึ่งอาจว่าเป็นทฤษฎีแจ่มแจ้งจักรวาล สามารถที่จะอธิบายไม่แต่เฉพาะสภาพการณ์ทางสังคมในปัจจุบัน หากยังอธิบายเหตุการณ์ในอดีต และชี้ทิศทางของปรากฏการณ์ทางสังคมอันพึงจะมีขึ้นในอนาคต ส่วนอุดมการณ์ในความหมายเฉพาะรายนั้น เป็นเครื่องมือของการต่อสู้

¹ สุรพงษ์ ชัยนาม, "ความหมายและความสำคัญของอุดมการณ์ต่อสังคม" ใครเป็นข้า? (กรุงเทพฯ : เจริญวิทยการพิมพ์, 2517), หน้า 62 - 63.

ทางการเมืองระหว่างบุคคล หรือบุคคลสองฝ่าย ซึ่งมุ่งโต้แย้งหลักการและความเชื่อ ตลอดจน
 จินตทัศน์คติของฝ่ายตรงข้าม โดยถือว่าอุดมการณ์ของอีกฝ่ายหนึ่งนั้น มีรากฐานมาจากผลประโยชน์
 ทางสังคมของชนกลุ่มนั้น ตามความคิดนี้ อุดมการณ์เป็นเพียงสิ่งฉาบหน้า หรือภาพลวง
 ตาของสิ่งอื่น ซึ่งอำพรางอยู่ สิ่งนั้นได้แก่ผลประโยชน์อันแท้จริงของผู้สนับสนุนอุดมการณ์ ซึ่ง
 ใช้อุดมการณ์เป็นอุปกรณ์ในการแสวงอำนาจ เป็นช่องทางที่จะทำการกดขี่ชนกลุ่มอื่น เป็นเครื่อง
 มือในการพิทักษ์ปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นนั้น¹ ความคล้ายคลึงระหว่างความหมายทั้งสอง
 ของอุดมการณ์ คือลักษณะความไม่ไว้วางใจ เชื่อในสิ่งที่ฝ่ายตรงข้ามกล่าวขึ้น เป็นความพยายาม
 ที่จะทำความเข้าใจ เข้าลึกถึงแก่นสารของความคิด และเจตนารมณ์ของฝ่ายตรงข้าม
 พิจารณาจากฐานะทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งมีอิทธิพลต่อความ
 คิดอ่านของมนุษย์ ข้อแตกต่างระหว่างความหมายของคำว่าอุดมการณ์สองประเภทข้างต้น เป็น
 ที่ประจักษ์ชัดว่า ความหมายเฉพาะของอุดมการณ์เพียงตั้งข้อสงสัย หรือไม่เห็นด้วยกับนโยบาย
 ความคิดของฝ่ายตรงข้าม แต่ยังคงถือว่าทั้งสองฝ่าย (คือฝ่ายตรงข้ามกับฝ่ายตน) มีบันทัดฐาน
 มีกฎเกณฑ์ ตลอดจนคุณค่าในเชิงวัตถุวิสัยร่วมกันอยู่ (Common Objectivity) ส่วนความ
 หมายเบ็ดเสร็จของอุดมการณ์เป็นการตั้งข้อสงสัยโดยตลอด มีความขัดแย้งกับโลกทัศน์ของฝ่าย
 ตรงข้าม และมีทัศนะว่าฝ่ายตรงข้ามมีแนวความคิดที่ขัดกับความคิดของตนประการหนึ่ง พัวกับ
 คิน และในขณะที่ความหมายของอุดมการณ์เฉพาะรายพยายามพิจารณาและเปลี่ยนแปลงความ
 คิดเฉพาะบางลักษณะของฝ่ายตรงข้าม อุดมการณ์แบบเบ็ดเสร็จมีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง
 ตลอดจนสร้างสรรค์ แยกความคิดใหม่ให้เกิดขึ้น ดังนั้น จึงมีพลังผลักดันภายในและมีพลัง
 เปลี่ยนแปลงมากกว่า การที่ความหมายของอุดมการณ์เฉพาะ (Particular Conception
 of Ideology) จะสามารถดำเนินไปสู่ความสมบูรณ์ของความหมายหรืออุดมการณ์เบ็ดเสร็จ
 (Total Conception of Ideology) ขึ้นอยู่กับว่าฝ่ายตรงข้ามมีความหลงใหลในภาพ
 ที่บิดเบือนของสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ (False Consciousness) มากหรือน้อย
 ประการใด ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความแตกร้าวในสังคม ตลอดจนในค่านิยมของสังคมอย่าง

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่อง เกม, หน้า 2 - 3.

รุนแรง จะเป็นเหตุการณ์ให้กลุ่มหรือชนชั้นที่ไม่มีอำนาจทางการเมือง มีความตระหนักดีขึ้น ถึงความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะปรากฏขึ้น¹ แนวความคิดเกี่ยวกับอุดมการดังกล่าวนี้ มาจาก คาร์ล มาร์กซ และ เฟรเดริก เองเงิลส์ ผู้ให้ความเห็นว่า อุดมการดังกล่าวเป็นความสำนึก อันจอมปลอม (False Consciousness) มาร์ก มีความเห็นว่าอุดมการถูกกำหนดโดย สภาพสังคม หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคม ที่มาร์กกล่าวว่า อุดมการเป็นความเชื่อ หรือความสำนึกอันจอมปลอมนั้น คงจะหมายถึงความเชื่อหรือความรู้สึกอันไม่ถูกต้อง และขัด ต่อสภาพแท้จริงเกี่ยวกับสิ่งที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ ซึ่งกลุ่มชนหรือชุมชนหนึ่งยอมรับและเชื่อมั่น ความเชื่อดังกล่าว เช่นนั้นมียู้อย่างกว้างขวาง และก่อให้เกิดผลในทางสังคม ความเชื่อและความรู้สึกสำนึกที่มาร์กเห็นว่าเป็นภาพมายา เป็นสิ่งจอมปลอมนั้น ได้แก่ความเชื่อที่เกี่ยวกับ หน้าที่ และบทบาทอันสำคัญของรัฐ ความเชื่อของคนที่เกี่ยวข้องกับรัฐ ใ้ช่วยให้ชนชั้นที่บีบ อำนาจในการปกครองสามารถกดขี่ และฉกประโยชน์จากผู้ที่อยู่ใต้อำนาจการปกครองได้ ถ้ารัฐต้องการสนับสนุนหรือพิทักษ์ผลประโยชน์ของชนชั้นหนึ่ง ๆ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องสร้าง ความเชื่อดังกล่าว ให้คนส่วนมากยอมรับเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่รัฐกำลังสนับสนุนอยู่ ความสำนึก จอมปลอมนี้ ทำหน้าที่ในการสนับสนุนผลประโยชน์ของชนชั้นโดยเฉพาะ อุดมการของชนชั้นที่ มีอำนาจบางประการสนับสนุนผลประโยชน์ ส่วนรวมของประชาชน แต่แท้จริงกลับเป็นเครื่อง มือที่ให้ชนชั้นที่เสียประโยชน์เชื่อมั่น และหลงคล้อยค้ำยการสร้างมโนภาพที่บิดเบือนไป²

2. การคบคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย

การคบคิดเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย มีสาเหตุหลายประการ สาเหตุ ที่สำคัญ คือปฏิกริยาตอบสนองสภาพสังคมและระบบการปกครอง ที่ป้องกันสภาพของสังคมขณะนั้น ความไม่พอใจต่อสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และการศึกษา ตลอดจนความไม่พอใจในความ เจริญก้าวหน้าของประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับต่างประเทศ จึงเป็นพลังกดดันเพื่อการ

1 สุรพงษ์ ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า 63 - 65

2 ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า 63 - 65

เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาสู่ระบอบประชาธิปไตย โดยถือ
ว่าเมื่อให้ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดวิถีทางของชาติด้วยตนเอง แล้วสภาพ
ความไม่เท่าเทียมกันทั้งทางเศรษฐกิจ การศึกษา และสังคม จะดีขึ้นกว่าเดิม

ในปี ร.ศ. 103 (พ.ศ. 2428) มีคำกราบบังคมทูลของเจ้านาย ความเห็นจัด
การเปลี่ยนแปลงราชการแผ่นดิน จุดมุ่งหมายต้องการให้มีพระมหากษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ
โดยให้การบริหารประเทศขึ้นอยู่กับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ขึ้นเป็น
รัฐมนตรี ดังกราบทูลความเห็นต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า ความตอนหนึ่งว่า¹

"...จะต้องเปลี่ยนแปลงประเพณีปัจจุบัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง
พระราชวินิจฉัยราชการบ้านเมือง ทุกสิ่งไปในพระองค์ ซึ่งประเพณีที่อังกฤษเรียกว่า แอบโซ-
ลูต โมนากี ให้เป็นประเพณีซึ่งเรียกว่า คอนสติติวชันแนล โมนากี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระ-
เจ้าอยู่หัว เป็นองค์ประธานของบ้านเมือง ที่จะทรงสละราชวินิจฉัย มีพระบรมราชโองการ
เป็นสิทธิ แต่ขาดละอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ ดังเช่นสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทุก ๆ พระองค์ไป"

เทียนวรรณ หรือ ต.ว.ส. วัฒนโก (พ.ศ. 2385 - 2462) เสนอให้มีการ
ปกครองในระบบรัฐสภา ตั้งแต่ พ.ศ. 2448 ข้อดีของการมีรัฐสภาในความคิดเห็นของ
เทียนวรรณ คือ การที่รัฐบาลจะสามารถทราบถึงความต้องการและความเดือดร้อนของ
ประชาชนได้อย่างใกล้ชิด เขาเรียกร้องให้ตั้งปาลิเมนต์ อนุญาตให้มีหัวหน้ามาพูด ชี้แจง
ธุระของคนแก่รัฐบาลได้...ในตุลวิภาคพจนกิจ ออกเมื่อ ร.ศ. 123 ภายใต้หัวข้อเรื่อง ว่า
ควายนั่นละเมอ แต่มีโซนอนหลับ เทียนวรรณเสนอโครงการ 34 ข้อ ให้รัฐบาลในระบอบ
สมบูรณาญาสิทธิราช ปรับปรุงชาติ เทียนวรรณเขียนว่า นั่งลืมหูลงใจไปว่า ถ้าทำได้จะ
ทำ คือคิดจะจัดบ้านเมืองและเปลี่ยนแปลงแก้ไขขนบธรรมเนียมในประเทศเสียใหม่ ให้ดีให้
ทันสมัยของบุคคลที่เห็นว่าจะทำได้ และทำได้ ข้อเสนอของเทียนวรรณ 34 ประการนี้ รวมถึง

¹ กจข., เอกสาร ร. 5 บ 1.4 (1 - 5)/1 เจ้านายกราบบังคมทูลความเห็น
จัดการเปลี่ยนแปลงระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน 8 มกราคม ร.ศ. 103.

การยกเลิกอากรบ่อนพนัน การออกกฎหมายให้ผู้ชายมีภรรยาได้คนเดียว การเลิกขายมนุษย์ เป็นทาส การห้ามสูบบุหรี่ กินฝิ่น การสร้างโรงเรียนต่าง ๆ การเร่งผลิตครู หากขาดครูก็ จะจ้างมาจากต่างประเทศ การจัดตั้งศาลสถิตยุติธรรม และเลือกเฟ้นผู้ที่มีความซื่อตรงมา เป็นผู้พิพากษา การสร้างถนนหนทาง และการชุกคลอง การมีโทรเลข โทรศัพท์ และตั้ง ไปรษณีย์ การตั้งธนาคารสำหรับรับและจ่ายเงินในราชการ (ธนาคารชาติ) และธนาคารของ ราษฎร เพื่อรับฝากเงินแลให้กู้ยืม (ธนาคารพาณิชย์) การจัดการทหารให้มีประสิทธิภาพ การ ตั้งกรมสอบสวนวิทยาและความดี ตลอดจนความรู้และความประพฤติของข้าราชการ การตั้ง กรมโลหกิจ การจัดทำสำมะโนประชากร เนรเทศผู้ทำความผิดที่ไม่เช็ดกลาง การให้ราษฎร ผู้ชายฝึกทหารอย่างน้อย 3 ปี การสวัสดิการให้แก่ทหารและครอบครัว ตลอดจนไปจนถึงการกู้ เงินจากอเมริกาเพื่อนำมาใช้ในกิจการดังกล่าว¹

นอกจากนั้น เทียนวรรณ ยังโจมตีว่า กฎหมายในเวลานั้นเป็นกฎหมายเลือกปฏิบัติ และออกมาเพื่อกกหัวคนจน ความตอนหนึ่งว่า

"...ปางก่อน กฎหมายและธรรมเนียมโบราณ คนยากแทบจะหาของหายใจไม่ได้ กกหัวไซ้ และบังคับแทบเลือกตากระเด็น ก็ระทำการและอยู่ด้วยกันได้ นายปรีดี พนมยงค์ กล่าวว่ "..."เทียนวรรณ เคยตึกถูก เพราะเขียนหนังสือและโฆษณาที่ขัดแย้งกับระบบสม- บรูณาญาสิทธิราช ท่านเห็นว่าท่านไม่ผิดกฎหมาย กรณีของท่านจึงเข้าลักษณะมีคำพิงเพยโบราณ ว่า...กฎหมายสู้กฎหมายไม่ได้...ซึ่งแสดงถึงการเล่นพวกของตุลาการสมัยโบราณ แต่ท่านที่ถูก ตึกถูกไคกล่าวว่เพิ่มเติมอีก ดังนี้ "..."กฎหมายสู้กฎหมายไม่ได้ กฎหมายก็ยิ่งสู้คดีไม่ได้ กคดี ก็ยิ่งสู้เจ้าหักคอกไม่ได้..."² เทียนวรรณต้องตกเป็นเหยื่อของระบอบการปกครองไทยในสมัย นั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าจะมีเจ้านายและขุนนางให้ความเมตตา และร่วมความคิดเห็น กับเทียนวรรณ ก็ต้องถูกลงโทษโบย และถูกจำคุกไว้เกือบ 17 ปี³

¹ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า 105 - 115.

² นายปรีดี พนมยงค์, บางเรื่องเกี่ยวกับการก่อตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิติเวช, 2517), หน้า 16.

³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, เรื่องเดิม, หน้า 115.

ขบวนการที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2455) เป็นความพยายามครั้งสำคัญของนายทหารรักษาพระองค์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มูลเหตุแห่งความไม่พอใจในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชในสมัยนั้นก็คือ ทหารถูกเหยียดหยาม ความเป็นไปในราชสำนักอันฟุ้งเฟ้อ การสิ้นเปลืองเงินแผ่นดินไปโดยเหตุผลอันไม่สมควร การแบ่งชั้นวรรณะระหว่างผู้ที่เรียกตนเองว่าเจ้ากับไพร่ ชุนนางผู้ใหญ่มีความเลื่อมลทรามเหลวแหลก ข้าราชการทำงานเอาตัวรอดไปวัน ๆ โดยไม่คิดต่อประเทศชาติ ผู้รักษากฎหมายใช้อำนาจเกินกว่ากฎหมาย ก่อความเคียดแค้นแก่ประชาชนพลเมือง ภาษีอากรเพิ่มขึ้นทุกปี ราษฎรเดือนร้อน ราษฎรไม่ได้รับการนำพาในการประกอบอาชีพ ชาวไร่ ชาวนาไม่ได้รับการช่วยเหลือส่งเสริมให้มีฐานะอันดีขึ้น ทุกภิกขภัย ความอศอยาก แม้ชานไปในหมู่กสิกรชาวนา เมื่อธรรมชาติไม่อำนวย กการศึกษาของราษฎร เพื่อมิให้สติปัญญาฉลาดเฉลียว ตกเทียมชนชั้นปกครอง ความเจริญของบ้านเมืองขาดการทำนุบำรุง โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ เริ่มต้นเปิดประเทศ ต้อนรับชาวยุโรป พร้อม ๆ กับญี่ปุ่น แต่ความเจริญของบ้านเมืองเทียบเคียงกันไม่ได้เลย¹ คณะ ร.ศ. 130 ได้เปิดประชุมพรรคครั้งแรก และสรุปผลหรือมติของที่ประชุมว่าจะต้องแก้ด้วยวิธีเปลี่ยนแปลงการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช (กษัตริย์เหนือกฎหมาย) เป็นประชาธิปไตยในรูปใดรูปหนึ่ง ผู้ที่มีความเห็นรุนแรงถึงกับขอให้เปลี่ยนระบอบเป็นสาธารณรัฐเสียเลยก็เคยว ก็มีผู้ที่มีความเห็นไม่รุนแรงก็เห็นควรให้เป็นเพียงระบอบกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญไปก่อน แต่ปัญหานี้ยังตกลงอะไรกันแน่นอนไม่ได้ ในที่ประชุมระยะริเริ่มอันนี้ จะต้องสงวนไว้ที่ประชุมใหญ่ในวันข้างหน้าเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดกันโดยรอบคอบที่สุดต่อไป² หนังสือซึ่งหัวหน้าคณะ ร.ศ. 130 ร.อ. เหล็ง ศรีจันทร์ แต่งไว้ความตอนหนึ่งว่า พวกฝ่ายทหารคิดกันว่า จะทูลเชิญพระราชวงศ์องค์หนึ่งขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ ภายใต้

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 140 - 141.

² ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์, หมอลือหลวงรำลึก ภาคปฏิวัติครั้งแรกของไทย ร.ศ. 130 (พระนคร : บริษัทกิมหลีหงวน จำกัด, 2503), หน้า 48 - 49.

รัฐธรรมนูญ แต่พวกพลเรือนบางคนนั้นคิดไปไกลจนถึงกับจะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็น
 สาธารณรัฐเสียเลย¹ แนวคิดของเจ้านายและข้าราชการกราบบังคมทูลความเห็นจัดการ
 เปลี่ยนแปลงระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ร.ศ. 103 (พ.ศ. 2428) และของเทียนวรรณ
 เป็นความพยายามจะเปลี่ยนแปลงแนวคิดด้านเศรษฐกิจการเมืองเสียใหม่ แต่ไม่ถึงกับทำให้
 อุดมการณ์ของคนเกิดขึ้นจริง ๆ และพระมหากษัตริย์เองก็ทรงพยายามที่จะปลุกฝังให้เชื้อ
 พระวงศ์ และขุนนาง ไค้คุ้นเคยกับรูปแบบของรัฐสภา โดยจัดตั้งคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน
 ในรูปองคมนตรีสภา รัฐมนตรีสภา และเสนาบดีสภา เป็นต้น เพื่อเป็นการจำกัดพระราช-
 อำนาจของพระองค์เสียเอง และเพื่อร่วมกันปรึกษาบริหารบ้านเมือง ถึงแม้จะไม่เกิดผล
 มากนัก แต่ก็มีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงจากเบื้องบน ฉะนั้น เหตุการณ์จึงไม่รุนแรง
 แดกคณะผู้ก่อการ ร.ศ. 130 นั้น พยายามที่จะทำให้แนวความคิดของกลุ่มเป็นจริงในทาง
 ปฏิบัติ การแสดงออกจึงรุนแรง เพราะคณะก่อการ ร.ศ. 130 เคยคาดหมายว่า พระบาท
 สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะพระราชทานรัฐธรรมนูญให้แก่ประชาชน แต่ก็ไม่ได้
 พระราชทาน จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์เมื่อ ร.ศ. 130 ซึ่งพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์² ทรง
 อธิบายว่า "...ทั้งนี้ เพราะคณะผู้ก่อการแน่ใจเอาเองมาตั้งแต่แรกว่า พระมงกุฎเกล้า
 จะพระราชทานรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2454 ก็ยังไม่เห็นมีแว้วว่าจะพระราชทาน.."

3. เมื่อพิจารณาสภาพการณ์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475
อาจสรุปสาเหตุที่สำคัญได้ดังนี้ คือ

1. การเปิดการค้าเสรีทำให้ทุนเครื่องจักร โรงสี โรงเลื่อย หลังไหลเข้ามาใน
 ประเทศเป็นการพัฒนาของเครื่องมือการผลิต ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดระดับพัฒนาของผลังการ
 ผลิต และการพัฒนาของผลังการผลิตจะเป็นตัวกำหนดลักษณะของความสัมพันธ์ในการผลิต
 ทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางการผลิตลูกจ้างนายจ้างแบบทุนนิยมขึ้น ดังนั้น เมื่อผลังการผลิต

¹ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เรื่องเดิม, หน้า 587 - 588.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 587.

ไปถึงระดับหนึ่ง จะทำให้ความขัดแย้งในเอกภาพระหว่างพลังการผลิตกับความสัมพันธ์ในการผลิตอันเดิม เริ่มพังทลาย และเกิดความสัมพันธ์การผลิตใหม่ สอดคล้องกับพลังการผลิตที่พัฒนา เกิดแบบวิธีการผลิตใหม่ ดังนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงแบบวิธีการผลิต ก็จะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงของรัฐและกฎหมาย การเมือง และทางความคิด

2. กลุ่มคนหนุ่มในรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตก และนิยมชมชอบลัทธิเสรีนิยม และระบอบประชาธิปไตยของประเทศทางตะวันตก¹ ต่างพากันมองเห็นความล้มเหลวในรูปแบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช แนวความคิดประชาธิปไตย ซึ่งปรีดี เป็นผู้ส่วนนำมาเผยแพร่คนหนึ่ง² ปรีดี เป็นอาจารย์สอนกฎหมายที่โรงเรียนกฎหมาย เคยสอนหลายวิชา แต่มีวิชาหนึ่งซึ่งถึงไปใช้วิชากฎหมายแท้ ได้สร้างชื่อเสียงให้ท่าน คือ วิชากฎหมายปกครอง ในข้อความตอนต้นในคำอธิบายวิชานี้ ท่านได้พูดถึงธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน ซึ่งในเวลานี้เรียกว่ากฎหมายรัฐธรรมนูญ ท่านได้อธิบายถึงเรื่องการปกครองของเมืองไทยสมัย เวียง วัง คลัง นา เปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ การแบ่งเขตการปกครอง การจัดการปกครองเป็นกระทรวง แล้วไปเติมเรื่องหน้าที่ของรัฐ ในทางเศรษฐกิจ ซึ่งท่านเรียกในขณะนั้นว่า "การงานซึ่งฝ่ายปกครองกระทำ" เพื่อส่งเสริมบำรุงฐานะและความเป็นอยู่ ความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ปรีดี แบ่งชนิดแห่งการงานซึ่งฝ่ายปกครองต้องกระทำนี้ออกเป็นสาขาใหญ่ ๆ 2 ประเภท คือ หนึ่งในทางเศรษฐกิจ (Economie Poligique) สองในทางสมาคมกิจ (Economie Sociale) แล้วท่านก็พูดถึงเรื่องประติสัมพันธ์ ปริวัตรกรรม วิภาคกรรม โภคยกรรม...ปรีดี จบคำอธิบายกฎหมายปกครองด้วยการคลังของประเทศเกี่ยวกับงบประมาณรายได้ รายจ่าย การกู้เงิน การชำระหนี้ของรัฐ ดังนั้น คำอธิบายกฎหมายปกครองของปรีดีจึงกว้างขวาง จูงใจบุคคลผู้อ่านให้หันเข้ามาเอาใจใส่กิจการบ้านเมือง

¹ เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, เรื่องเดิม, หน้า 91.

² ไมตรี เคนอุดม, โลกพระศรีอารีย์ (กรุงเทพฯ . ห้างหุ้นส่วนจำกัดกราฟฟิคอาร์ต, 2516), หน้า 33.

ของราษฎร ผู้ถูกปกครองใครได้มีปาก มีเสียง ในการปกครองประเทศบ้าง ความรู้สึกอยากปกครองตนเองจึงเกิดมีมากขึ้น¹

3. อันเนื่องมาจากความล้มเหลวในนโยบายแก้ไขภาวะเศรษฐกิจของรัฐบาล ดังนั้นบันทึกของ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช² กล่าวว่า

"...เป็นความจริงที่ในหลวงรัชกาลที่ 7 มิได้แสดงความสามารถที่จะแก้ไขงานของชาติให้รุ่งเรืองขึ้นได้ มุ่งแต่ฟื้นฟูฐานะของเจ้าที่ตกต่ำมาตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 6 ให้รุ่งโรจน์ขึ้น โดยจะเห็นได้ชัดว่ามีการแต่งตั้งเจ้านักหน้ามือ จนในที่สุด ตำแหน่งใหญ่ ๆ และสำคัญ ๆ ทั้งหมดตกอยู่ในมือของเจ้า ซึ่งเป็นเครื่องหมายแห่งการระวังรักษาเกื้อหนุนพระเจ้าแผ่นดินในครัว ความจริงไม่เป็นการเสียหายอะไรถ้าตั้งเจ้าที่เฉียบแหลม สามารถที่จะขึ้นทำหน้าที่สำคัญ ๆ แต่การมีได้เป็นเช่นนั้น กุสักรั่วว่าเป็นเจ้าละก้อตั้งได้ โดยไม่จำกัดเสียเลย" ไทยเราค่าขายมาเป็นส่วนมากกับกลุ่มประเทศที่อยู่ในสกุลสเตอร์ลิงตลอดมา แต่ปรักษาการคลังซึ่งเป็นคนอังกฤษ อี แอล ฮอลล์ แพตซ์ แนะนำให้คงรักษาเงินบาทไว้ในระดับราคาสูง และให้คงรักษามาตราทองคำอยู่ต่อไป...ผลสำคัญของคำแนะนำนั้นก็คือ เงินไทยเราราคาสูง ชาวไทยก็เลยราคาสูงไปด้วย ลูกค้าของเราที่อยู่ในตลาดสเตอร์ลิง ก็ซื้อข้าวของเราไม่ออก พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 หนักพระทัยและไม่สบายที่สุด...การประชุมอภิรัฐสภาและเสนาบดีก็มีบ่อยขึ้น...วันหนึ่ง เวลาเสวยอยู่ระหว่างพระญาติ พระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า ฉันเป็นทหาร จะให้ฉันเข้าใจเรื่องการเงิน และเรื่องมาตราทองคำ และอะไรต่าง ๆ อย่างไรได้³ พระเจ้าอยู่หัวทรงนัดประชุมนายทหารบกขาวเดือนพฤศจิกายน

¹ ศาสตราจารย์เคียน บุนนาค, ท่านปรีดี รัษฎราษฎร์โส ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก (พระนคร : โพธิ์สามต้นการพิมพ์, 2517), หน้า 46.

² จากบันทึกพระยาทรงสุรเดช, "การปฏิวัติ 24 มิ.ย. 75" เบื้องแรกของประชาธิปไตย (พระนคร : มิตรนราการพิมพ์, 2516), หน้า 99 - 100.

³ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, งานชิ้นเดิม, หน้า 677.

พ.ศ. 2474 ทรงหวังว่าเพื่อนนายทหารจะเข้าใจ และเห็นพระทัยว่าสถานการณ์ลำบากเพียงใด นายทหารผู้หนึ่งซึ่งเข้าประชุมด้วยในวันนั้น ขณะนั้นอยู่ในยศร้อยเอก บอกกับผู้เขียน 5 ปี ภายหลังจากใน พ.ศ. 2480 ว่า เมื่อเขาออกจากที่ประชุมแล้วก็ร้องไห้ เพราะรู้สึกว่ พระเจ้าอยู่หัวหมดอำนาจเสียแล้ว จะทรงแก้ไขอะไรไม่ได้ นายทหารหนุ่มผู้นั้นเคยไปศึกษาอยู่ในโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ที่ฝรั่งเศส มีนามว่า หลวงพิบูลสงคราม¹ (แปลก ชีตตะสังคะ) ที่จริงแล้ว ความแตกต่างทางเศรษฐกิจทั่วโลกมีใช้ตัวกำหนดที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติในครั้งนั้นเลยทีเดียว แต่นโยบายการคัดถอนรายจ่ายหลายครั้งหลายหน การเพิ่มภาษีต่าง ๆ ในระยะอันทุกข์ยากของประชาชนในประเทศ² นโยบายค่าน้ำภาษีอากรของรัฐบาลก็เป็นสิ่งนำไปสู่จุดจบ เนื่องจากรายได้จากภาษีอากรลดน้อยลงทุกที จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐบาลจะเรียกเก็บภาษีใหม่ ๆ ขึ้น แม้ว่าหนังสือพิมพ์จะเสนอให้เก็บภาษีที่ดิน (ซึ่งเจ้าของส่วนใหญ่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์) แต่รัฐบาลกลับปรับปรุงอัตราภาษีศุลกากรให้สูงขึ้น สอ เสถบุตรเขียนไว้ในบทความชื่อ ภาษีศุลกากร รายได้แผ่นดิน และภาษีอากร³ ความตอนหนึ่งว่า

"...การขึ้นภาษีของชาวสยามเมื่อเร็ว ๆ นี้ ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ ขึ้นกำแพงภาษี เพื่อที่จะสกัดสินค้าเข้า และช่วยปกป้องอุตสาหกรรมที่อยู่ในสภาพทรุดโทรม สยามขึ้นภาษีเข้าเพื่อวัตถุประสงค์ทางค่านายได้โดยเฉพาะ ไม่ว่าภาระของภาษีจะเป็นอยู่เช่นไร ในปัจจุบัน ย่อมตกอยู่กับชนผู้ผลิต และคนจนเป็นส่วนใหญ่ ภาษีรัฐูปการเก็บต่อราษฎรทุกคนโดยไม่คำนึงถึงความสามารถในการเสียภาษีของบุคคลแต่ละคนเลย ภาษีที่ดินปัจจุบันก็เก็บเฉพาะที่นา ส่วนที่ดินประเภทอื่น ๆ ก็ไม่ต้องเสียภาษี ภาษีทั้งสองนี้เป็นรายได้ส่วนใหญ่ของ

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 675 - 679.

² เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, เรื่องเดิม, หน้า 93.

³ สอ เสถบุตร 2446 - 2513, ความยกย่องของภาษา - แจกคึกของ สอ เสถบุตร อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เสวกโท หลวงมหาสิทธิโวหาร (สอ เสถบุตร) ณ เมรุวัดกมฤกษ์ภิรมย์าราม, 25 ส.ค. 14, หน้า 5 - 7.

✓ ทองพระคลัง..." นายทหารแห่งกองทัพภมมีความรู้สึกว่าคุณเป็นผู้เสียประโยชน์จากการตัดทอนรายจ่ายแผ่นดินมากที่สุด เพราะในเดือน พ.ศ. 2474 เสนาบดี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้ประกาศยกเลิกการแต่งตั้งนายทหาร 92 นาย ซึ่งได้เคยรับแจ้งว่า คนได้รับการแต่งตั้งแล้วในเดือนตุลาคม พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าวิเศษ ทรงลาออกจากตำแหน่ง เสนาบดี กระทรวงกลาโหม นอกจากนี้ ในปี 2475 - 2476 เพื่อป้องกันมิให้รายจ่ายงบประมาณสูงกว่ารายรับ รัฐบาลจึงได้ดำเนินนโยบายรัดเข็มขัดอีก โดยให้ยุบมณฑลจาก 14 เหลือ 10 และจำนวนจังหวัด 79 เหลือ 70 และการยุบตำแหน่งข้าราชการพลเรือนต่าง ๆ มีผลทำให้รายจ่ายแผ่นดินลดลงถึงร้อยละ 9 ส่วนรายจ่ายฝ่ายทหารก็ลดลงถึงร้อยละ 13 เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2474 - 2475 สรุปแล้วภายในรอบ 3 ปี รายจ่ายฝ่ายทหารลดลงถึงร้อยละ 40 การถูกปลดออกจากราชการกับการสิ้นหวังที่จะก้าวหน้าในงานการอันสืบเนื่องมาจากนโยบายประหยัดของรัฐบาลนี้ มีผลร้ายยิ่งต่อข้าราชการทหารและพลเรือน เพราะคนไทยมีเชื้อสายดั้งเดิมไม่เคยได้มีส่วนร่วมในเศรษฐกิจของประเทศ วิกฤติการณ์ก็ทำให้ความหวังในการประกอบอาชีพน้อยมาก¹ นอกจากนั้น การที่รัฐบาลเรียกเก็บภาษีผู้มีเงินเดือนหรือรายได้เกิน 600 อันมีผลกระทบกระเทือนไปถึงข้าราชการระดับกลาง และอาวุโสซึ่งยอมไม่พอใจ "ต่ำกว่า 600 บาทต่อปี ไม่ต้องเสีย เสียตั้งแต่ 600 บาทต่อปี เสีย 6 บาท หรือร้อยละ 1..."²

4. การกระทบกระทั่งในมูลเหตุส่วนตัวระหว่างพระราชวงศ์ และกลุ่มผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เริ่มมีและเห็นชัดยิ่งขึ้นทุกที ความไม่พอใจที่พระราชวงศ์ชั้นสูง

1 ไบตรี เก็นอุคม, เรื่องเกม, หน้า 30 - 31.

2 พระราชบัญญัติเงินเดือน พ.ศ. 2475, ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 45 หน้า 31 (ตามมาตรา 3 ในพระราชบัญญัตินี้ "เงินเดือน" นั้นหมายถึงเฉพาะแต่เงินเดือนหรือเงินค่าจ้างแรงงาน ให้รวมทั้งเบี้ยบำนาญ เบี้ยหวัด เงินปี หรือเงินบำเหน็จอีก ทั้งเงินค่าธรรมเนียม เงินค่านายหน้า หรือเงินโบนัส ซึ่งนายจ้างจ่ายเป็นค่าจ้างแรงงาน ให้แก่ลูกจ้างของตน พ.ร.บ. นี้ ถูกยกเลิกโดย พ.ร.บ. ภาษีเงินได้ พ.ศ. 2475.

เสวยอำนาจและตำแหน่งเหนือกว่า คัมภีร์ของพระยาทรงสุรเดช ที่กล่าวมาแล้ว และการ
แตกแยกความคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงกองทัพ เช่น กรณีเป็นสโตรีคัมภ์ หรือที่เรียกในการ
ทหารของไทยว่า เป็นใหญ่สนามเพลาะ หรือเครื่องยิงลูกระเบิด¹ โดยที่ได้รู้ประวัติเป็น
สโตรีคัมภ์ พระยาพลพลพยุหเสนา จึงได้ชี้แจงให้ประชุมทราบว่า เป็นสโตรีคัมภ์เป็นเป็นที่
ล้าสมัย ไม่สมควรจะซื้อไว้ใช้ในกองทัพไทย ถึงแม้จะได้วางหลักฐานประกอบคำชี้แจงก็ดี แต่
ก็ไม่ได้รับความสนับสนุนจากที่ประชุม เป็นอันว่า ความเห็นของนายพันเอกจเรทหารปืนใหญ่
ยังเป็นสิ่งที่ใช้ไม่ได้โดยนัยเอง แม้ว่าจะเป็นความเห็นที่ประกอบด้วยหลักฐานและเหตุผลก็ตาม²
ส่วนในกลุ่มพลเรือนนั้น ก็ได้รับความกดดันจากราชวงศ์เช่นกัน อาทิเช่น ท่านอัครราชทูต
(พระองค์เจ้าจรรยา) ขอให้รัชกาลที่ 7 เรียกนายปรีดี กลับ งดให้ทุนการศึกษา³ ต่อมา
ได้รับข่าวว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ล้มสมาคม⁴ ทว่าเป็นซินดิเคต (Syndicate)
เรียกให้ปรีดีกลับ แล้วโทรเลขไปให้กลับ⁵ ความคิดเห็นที่แตกแยกกันในการปรับปรุงกองทัพ
ไทย ทำให้กลุ่มทหารที่ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้น เข้ากันไม่ได้กับพระราชวงศ์ชั้น
สูงที่มีอำนาจ ส่วนในกลุ่มพลเรือนนั้น ก็ได้รับความกดดันจากราชวงศ์เช่นกัน ก่อให้เกิด
ความไม่พอใจในพระราชวงศ์อยู่ตลอดเวลา สรุปลงสาเหตุเนื่องจากการขยายตัวทางพลังการผลิต
นับแต่ พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา ทำให้ความสัมพันธ์การผลิตเปลี่ยน ประชาชนที่อยู่ใน
เมืองซึ่งมีการขยายตัวของพลังการผลิต ก็มีจิตสำนึกกับระบบใหม่ โดยแสดงออกในแนวคิด
อุดมการณ์ ผู้ที่สามารถเข้าใจและยอมรับระบบใหม่ก็คือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่บางท่าน ข้าราชการ
ชั้นผู้น้อย และประชาชนทั่วไปที่อยู่ในกรุงเทพฯ ความไม่พอใจของข้าราชการทหารและ

¹ กุหลาบ สายประดิษฐ์, เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475, (พระนคร . นำอักษร
การพิมพ์, 2518), หน้า 72.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 58.

³ เคื่อน บูณนาค, เรื่องเดิม, หน้า 33.

⁴ หมายถึงสมาคมนักเรียนไทยในฝรั่งเศส.

⁵ เคื่อน บูณนาค, เรื่องเดิม, หน้า 13.

พลเรือน ต่อการดำเนินนโยบายแก้ปัญหาเศรษฐกิจของรัฐบาล การที่แนวคิดเสรีได้เข้ามา
ในประเทศไทยอย่างมาก เมื่อ พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา รวมทั้งการที่คนหนุ่มที่ได้รับการศึกษา
จากต่างประเทศ ได้นำความคิดเข้ามาเผยแพร่ และสาเหตุสุดท้ายก็คือ การกระทบกระทั่ง
กันในมูลเหตุส่วนที่ระหว่างสมาชิกผู้ก่อการบางท่าน กับพระราชนัดดา ล้วนแต่มีผลทำให้
ข้าราชการทหารพลเรือนกลุ่มหนึ่งซึ่งอยู่ในเมือง ไม่พอใจต่อระบบการปกครองสมบูรณาญา-
สิทธิราช จึงดำเนินการวางแผนการเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้น ด้วยการปฏิวัติล้มล้างการปกครอง
ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช เพื่อเปลี่ยนแปลงมาสู่การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

เมื่อถึงเวลา 6 นาฬิกา ตรงตามที่นัดหมาย นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา
ได้แสดงตนต่อหน้าแถวทหารและได้อ่านประกาศคำแถลงการณ์ของคณะราษฎร ฉบับแรก ต่อ
หน้าแถวทหารนั้น¹

4. คำแถลงการณ์ของคณะราษฎร

"ราษฎรทั้งหลาย เมื่อกษัตริย์องค์นี้ไครครองราชสมบัติสืบจากพระเชษฐานั้น ในชั้นต้น
ราษฎรบางคนได้หวังกันว่า กษัตริย์องค์ใหม่คงจะปกครองราษฎรให้ร่มเย็น แต่ก็ได้เป็นไป
ตามที่คิดหวังไม่ กษัตริย์คงทรงอำนาจเหนือกฎหมายอยู่ตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์ และคน
สอพลอไร้คุณความรู้ ให้ดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร ปล่อยให้ข้า-
ราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้างซื้อของใช้ในราชการ หา
กำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ผลิตเงินของประเทศ ยกพวกเจ้าขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่า
ราษฎร กดขี่ข่มเหงราษฎร ปกครองโดยขาดหลักวิชา ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรม
ดังที่จะเห็นได้จากความตกต่ำทางเศรษฐกิจและความฝืดเคืองในการทำมาหากิน ซึ่งพวก
ราษฎรได้รู้กันอยู่ทั่วไปแล้ว รัฐบาลของกษัตริย์เหนือกฎหมาย ไม่สามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้

¹ ประเสริฐ บัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, (พระนคร : ห้างหุ้นส่วน
จำกัด ช. ชุมชุมช่าง, 2517), หน้า 5 - 8.

คงสู้บเลื้อยกันเรื่อย ๆ ไป เงินมีเหลือเท่าไรก็เอาไปฝากต่างประเทศ คอยเตรียมหนีเมื่อ
บ้านเมืองทรุดโทรม ปล่อยให้ราษฎรคอยยาก การเหล่านี้นิยมชั่วร้าย

เหตุฉะนั้น ราษฎร ข้าราชการ ทหาร และพลเรือน ที่รู้เท่าถึงการกระทำอันชั่ว
ร้ายของรัฐบาลดังกล่าวมาแล้ว จึงรวบรวมกำลังกันตั้งเป็นคณะราษฎรขึ้น และได้ยื่นคำนำ
ของรัฐบาลของกษัตริย์ไว้แล้ว คณะราษฎรเห็นว่า การที่จะแก้ความชั่วร้ายนี้ได้อีกจะต้อง
มีการปกครองโดยมีสภาหลาย ๆ ความคิดก็คิดว่าความคิดเดียว ส่วนผู้เป็นประมุขของประเทศ
นั้น คณะราษฎรไม่ประสงค์ทำการแย่งราชสมบัติ ฉะนั้น ขอเพียงให้กษัตริย์องค์นี้ดำรง
ตำแหน่งต่อไป แต่จะต้องอยู่ใต้อาณัติของรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพัง
ไม่ได้ นอกจากความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะราษฎรได้แจ้งความประสงค์นี้ให้
กษัตริย์ได้ทราบแล้ว เวลานี้ยังอยู่ในเวลารอคอยคำตอบ ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธ หรือไม่ตอบ
ภายในกำหนด โดยเห็นแก่ส่วนตัวว่าจะถูกลดอำนาจลงมา ก็จะไม่เชื่อว่าจะทรยศต่อชาติ และก็มี
ความจำเป็นที่ประเทศชาติจะต้องมีการปกครองอย่างประชาธิปไตย กล่าวคือ ประมุขของ
ประเทศจะเป็นบุคคลสามัญ ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรจะได้เลือกตั้งขึ้นอยู่ในตำแหน่งตามกำหนด
เวลา ตามวิธีนี้ ราษฎรพึงหวังเถิดว่า ราษฎรจะได้รับการบำรุงอย่างดีที่สุด ทุก ๆ คนจะมี
งานทำ เพราะประเทศเราเป็นประเทศที่อุดมอยู่แล้วตามสภาพ เมื่อเราได้ยึดเงินที่พวก
เจ้ารวบรวมไว้จากการทำนาบนหลังคนตั้งหลายร้อยล้านมาบำรุงประเทศขึ้นแล้ว ประเทศจะ
ต้องฟื้นฟูขึ้นเป็นแน่นอน การปกครองที่คณะราษฎรจะพึงกระทำก็คือ จะต้องจัดวางโครงการ
โดยอาศัยหลักวิชา ไม่ทำไปเหมือนคนตาบอด เช่นรัฐบาลที่มีกษัตริย์เห็นอกุศลหมายทำมาแล้ว
หลักใหญ่ ๆ ที่คณะราษฎรวางไว้มีอยู่ว่า

1. จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่น เอกราชในทางการเมือง
ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง
2. จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลง
ให้มาก
3. จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะ
หางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอยยาก

4. จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระเมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้น
5. จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่พวกเจามีสิทธิยิ่งกว่าพวกราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)
6. จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

ราษฎรทั้งหลาย จงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎร ให้ทำกิจอันจะคงอยู่ชั่วฟ้าดินนี้ให้สำเร็จ คณะราษฎรขอให้ทุกคนที่มีใจร่วมมือ เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลกษัตริย์เห็นอกุศลหมาย จงตั้งอยู่ในความสงบและทำมาหากิน อย่าทำการใด ๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎร การที่ราษฎรช่วยคณะราษฎรนี้ เท่ากับราษฎรช่วยประเทศ และช่วยตัวราษฎร บุตร หลาน ของตนเอง ประเทศมีความเอกราชอย่างพร้อมบริบูรณ์ ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะมีงานทำ ไม่อดตาย ทุกคนจะมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสของพวกเจ้า หมกสมัยที่พวกเจ้าจะทำนายนหลังราษฎร ทุกคนพึงปรารถนาคือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า ศรีอารยะจะพึงบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า"

อุดมการณ์เป็นเหตุผลที่กลุ่มการเมืองยกขึ้นอ้างเพื่ออธิบาย ชักจูงให้คนยอมรับความชอบธรรมของรัฐบาลใหม่ มีภาระผูกพันต่อรัฐบาลใหม่ และชี้ให้เห็นว่าเหตุใดต้องเชื่อฟังรัฐบาลใหม่ ประกาศของคณะราษฎรเป็นคำแถลงอุดมการณ์ที่ทลายระบบสมบูรณาญาสิทธิราชซึ่งถึงข้อเสียดังของระบบความไม่เป็นธรรมในการแจกจ่ายผลผลิต การกดขี่ข่มขู่ การขูดรีดระหว่างชนชั้น การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่ล้มเหลวของรัฐบาล ท้ายที่สุดคณะราษฎรได้ให้ความหวังแก่ประชาชนที่สำคัญก็คือ การรักษาความเป็นเอกราชทางเศรษฐกิจ การหางานให้ราษฎรทุกคนทำ การให้ประชาชนมีเสรีภาพและเสมอภาค การให้การศึกษากแก่ประชาชนอย่างเต็มที่ ในประกาศของคณะราษฎร แสดงให้เห็นถึงการเพิกถอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินของพระมหากษัตริย์แฝงอยู่ด้วย เช่น รัฐบาลก็คือเอารัฐเป็นทาส (ซึ่งเรียกว่าไพร่บ้าง ข้าบ้าง) เป็นสัตว์เคี้ยวจางาน ไม่นึกว่าเป็นราษฎร ภาชีอากรที่บีบบังคับเอามาจากราษฎรนั้น กษัตริย์ได้เอาไว้ใช้ส่วนตัวปีหนึ่งเป็นจำนวนหลายล้านบาท ถึงคราวเสียเงินให้ราชการ

หรือภาษีใด ถ้าไม่มีเงิน รัฐบาลก็ยึดทรัพย์หรือโรงงานโยธา ราษฎรทั้งหลายพึงรูไว้เถิดว่า ประเทศเรานี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ ทุกคนจะมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสของพวกเจ้า นอกจากการถอนกรรมสิทธิ์ในที่ดินแล้ว และคณะราษฎรยังประกาศเลิกความสัมพันธ์ในการผลิตในระบบศักดินาค่วย แต่การจะก้าวไปสู่ระบบสังคมแบบใดนั้น อุคมการของคณะราษฎรยังไม่แสดงออกให้เห็นชัดเจน จึงจำเป็นจะต้องศึกษาจากแนวคิดของผู้ออกการคณะราษฎรที่สำคัญ ๆ ตลอดจนถึงอุคมการของคณะราษฎรซึ่งประกาศออกมาเมื่อเป็นรัฐบาลแล้วอีกครั้งหนึ่ง

การก่อกำเนิดเมื่อ ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2455) โดยคณะนายทหารซึ่งเรียกตนเองว่า "คณะปฏิวัติ ร.ศ. 130" เป็นหลักฐานแสดงว่าราชบัลลังก์ของพระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย เริ่มเผชิญหน้ากับอิทธิพลของระบอบประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าแผนการของคณะปฏิวัติ ร.ศ. 130 จะรัวไหล และคณะปฏิวัติถูกจับเสียก่อนที่จะลงมือก็ตาม แต่ข่าวการขบถครั้งนี้เป็นจุดแจเป็คของให้อิทธิพลของประชาธิปไตยหลังไหลเข้าสู่ประเทศไทยอย่างรวดเร็ว ดังคำกล่าวของหัวหน้าคณะปฏิวัติ พ.ศ. 2475 "ถ้าไม่มีคณะคุณ ก็เห็นจะไม่มีคณะผม" นี้คือวาทะอันหนักแน่น ซึ่งออกมาจากใจของเชษฐบุรุษพระยาพลพลพยุหเสนา นอกจากนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้กล่าวต่อคณะผู้ออกการ ร.ศ. 130 ซึ่งถูกเชิญเข้าไปพบ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม ในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ประมาณเวลา 13 นาฬิกาเศษ ความตอนหนึ่งว่า "พวกผมถือว่าการปฏิวัติครั้งนี้ เป็นการกระทำต่อเนื่องกันมาจากการกระทำเมื่อ ร.ศ. 130 จึงขอเรียกคณะ ร.ศ. 130 ว่าพวกพี่ ๆ ต่อไป¹ จึงกล่าวได้ว่า คณะราษฎรได้สืบทอดเจตนารมย์อุคมการเสรีประชาธิปไตยจากคณะ ร.ศ. 130

ในวันที่ 3 ธันวาคม รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติล้างมลทินผู้กระทำผิดทางการเมือง ร.ศ. 130 ต่อสภา โดยมีเหตุผลว่าผู้ที่ได้กระทำผิดในทางการเมืองเมื่อ ร.ศ. 130 ซึ่งได้ถูกลงโทษ โดยพระบรมราชวินิจฉัย (ไม่ใช่เป็นคำพิพากษาของศาล) นั้น ควรจะไต่ลบล้างมลทินโทษ และการไต่ลบล้างซึ่งสิทธิต่าง ๆ ที่เสียไป โดยให้ถือว่าไม่เคยกระทำผิดมาเลย

¹ ร.ศ. เจริญ ศรีจันทร์ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์, เรื่องเดิม, หน้า 2.

ที่ประชุมไคลงมคติเห็นชอบด้วย และลงมติให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติล้างมลทินผู้กระทำผิด
ทางการเมือง พ.ศ. 130¹ เป็นกฎหมายได้²

5. อุดมการณ์ของผู้นำคนสำคัญของคณะราษฎร

ตามคำของ พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม ได้บันทึกไว้ในหนังสือ "เมื่อข้าพเจ้า
เป็นกบฏ" ของ ร.อ. หลวงโหมรอุดรฉาย บันทึกคำของ พ.อ. พระยาศรีสิทธิสงคราม
(กิน ท้าราบ) ระบุว่า เจ้านายมีอำนาจในราชการมากเกินไป การบรรจุตำแหน่งไม่เหมาะ
สมกับความสามารถ บ้านเมืองเจริญช้ากว่าที่ควรเป็น ถ้าลคว่านาจพระมหากษัตริย์ลง มีสภา
ผู้แทนฯ คำเนิการปกครองแผ่นดิน ประเทศสยามจะมีความเจริญรุ่งเรืองก็ว่าการปกครอง
ระบบเก่านี้ ทั้งพระยาพหลฯ และพระยาทรงฯ มีความเห็นว่า ควรรวมทหารยี่กว่านาจการ
บริหารแผ่นดิน แล้วตั้งรัฐบาลใหม่³ แนวความคิดของนายพันโทพระประศาสน์พิทยายุทธ
ถือว่าระบบเก่าเป็นระบบที่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ทำให้ประชาชนเป็นทาสทั้งนิสัยและปัญญา
เป็นอุปสรรคแก่การบริหารกิจการใด ๆ ได้ แต่ถ้าคนมีความเท่าเทียมกันในสังคม ก็จะทำให้
มีความเข้มแข็ง กล่าวหาอะไรที่มีประโยชน์ต่อชาติ ตอนหนึ่งที่ท่านบันทึกไว้ ความว่า⁴ "...อนึ่ง

¹ พ.ร.บ. ล้างมลทินผู้กระทำผิดทางการเมือง พ.ศ. 130 พ.ศ. 2475 มีใจความ
สำคัญว่า บรรดาผู้ถูกวางโทษสถานใด ๆ โดยพระบรมราชวินิจฉัย ลงวันที่ 5 พฤษภาคม
พ.ศ. 131 นั้น ให้ได้รับพระราชทานล้างมลทิน อันพึงเกิดแก่การที่ถูกวางโทษ และการเสีย
ไปซึ่งสิทธิใด ๆ อันเนื่องแก่การนั้นเสียสิ้น ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 45 หน้า
397 - 398.

² รายงานฯ สภาผู้แทนราษฎร ปี 2475 ครั้งที่ 45 วันเสาร์ที่ 3 ธ.ค. 75, หน้า 655.

³ เกียรติชัย พงษ์พานิชย์, เรื่องเดิม, หน้า 75, (พระยาศรีสิทธิสงครามไม่ไ้รวม
เป็นผู้ก่อการฯ แต่ให้นำแนวคิดของท่านลงไว้เพื่อแสดงให้เห็นถึงความคิดทั่ว ๆ ไปในขณะนั้น)

⁴ สุรีย์ ทองวานิช, คู่มือประวัติศาสตร์, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เสียงไทย, 2491),

การแบ่งชั้นวรรณะมีเจ้ามีข้า ทำให้คนเป็นทาส โคนินิสสัยและมีความรู้จักเป็นทาสปัญญา คนทั่วไปไม่อาจจะก่อการทำงานมหกรรมบริหารสิทธิของตนได้ ผู้มีสิทธิอยู่ในชั้นเจ้านายก็สบายคอยแต่จะให้คนทั้งหลายมาปรนปรือตน และส่งเสริมความเต็มใจของคนที่หาไม่ว่าคนซึ่งกินเบี้ยหวัดเงินปีของชาตินั่นเอง มีหน้าที่ที่จะต้องทำงานให้แก่ปวงชน สภาพอย่างนี้เรียกว่าความเหลื่อมล้ำค่าสูงแห่งชั้นวรรณะ ไม่มีความเสมอภาคประชาธิปไตย จะต้องมีความเสมอภาค คนจึงจะมีลักษณะเป็นมนุษย์อิสระ อดอาจเข้มแข็ง ทั้งกริยาท่าทาง ทั้งวาจาและความคิด จิตใจ นานไปชาติจึงจะเข้มแข็งมั่นคง ผู้คนมีความตั้งใจทำอะไรที่มีประโยชน์ทั้งชาติ" แนวความคิดของ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ถือว่าพระเจ้าแผ่นดินไม่สามารถจะบริหารประเทศให้ก้าวหน้าได้ภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ส่วนข้าราชการผู้ใหญ่แทบทั้งหมด ก็พยายามแต่จะทำให้พระองค์โปรดปราน เพื่อการเลื่อนตำแหน่งของตน ดังปรากฏในบันทึกของ พ.อ. พระยาทรงสุรเดช ความตอนหนึ่งว่า¹

"เหตุผลข้อหนึ่ง คือ เป็นที่ประจักษ์แน่แล้วว่า พระเจ้าแผ่นดินแสดงความไม่สามารถในการที่จะบังคับการโดยอำนาจอับโซลุต ใหนงานของชาติเจริญรุ่งเรืองได้ เหตุผลข้อที่สอง พวกข้าราชการชั้นผู้ใหญ่แทบทั้งหมด มุ่งแต่เพียงทำตัวให้เป็นที่โปรดปรานไว้เนื้อเชื่อใจจากพระเจ้าแผ่นดินไม่ว่าควยวิธีใด ตลอดทั้งวิธีที่ตองสละเกียรติยศด้วย ทั้งสองข้อนี้ประกอบกันยอมเป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้ชาติไทยทรงกับทรุกเท่านั้น ควรเปลี่ยนวิธีให้ราษฎรได้มีโอกาสรู้จักวิธีปกครองตัวเอง และรับผิดชอบกันเอง ให้ความเจริญหรือความเสื่อมของชาติ แทนที่ให้พระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวรับผิดชอบ" แนวความคิดของ ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี เกิดจากการได้เห็นความรุ่งเรืองของประเทศอื่น เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับภายในประเทศไทย มองเห็นระบบการแบ่งชั้นวรรณะ การที่ประชาชนถูกหยามเหยียดเหมือนข้าทาส และการที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองให้เหมือนอารยะประเทศอื่น ๆ จึงมีความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการ

¹ นรนิติ เศรษฐบุตร กับ ชาตวิทย์ เกษตรศิริ, ข่าวระควมบันทึกพระยาทรงสุรเดช (กรุงเทพฯ : สมาคมรัฐศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 27.

ปกครอง ความตอนหนึ่งในบันทึกของ ร.ท. ประยูร ภมรมนตรี เขียนไว้ว่า¹ "...เพราะประเทศเรานั้นอ่อนแอ มิได้ปรับปรุงให้เข้มแข็ง และเป็นระเบียบอันคั่งงามเหมือนอารยะประเทศทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ การต่อสู้เพื่ออิสระ และเสรีภาพที่ประชาชนชาวยุโรป เขาต่อสู้เอาชีวิตเลือดเนื้อเข้าแลก รักษาสิทธิเสรีภาพ เขาจึงสามารถสร้างระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมั่นคง ความมุ่งหมายของการเปลี่ยนแปลงการปกครองตนเอง โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นรากฐานการปกครองประเทศ..."

แนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยถือว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาสู่ระบอบรัฐธรรมนูญ เป็นเพียงขั้นบันไดเพื่อก้าวไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ดังที่ปรากฏในคำชี้แจงเค้าโครงการเศรษฐกิจ ความตอนหนึ่งว่า² "...รัฐธรรมนูญเปรียบประดุจกุญแจที่จะไขประตูเปิดช่องให้ราษฎรได้มีส่วนมีเสียงในการปกครอง ให้จัดถูกต้องตามความต้องการของตน และเมื่อประตูที่กั้นอยู่ได้เปิดออกแล้ว รัฐบาลก็จะต้องนำราษฎรผ่านประตูนั้นเข้าไปสู่ชัยภูมิแห่งความสมบูรณ์ มิใช่ทำให้ราษฎรเดินถอยหลังเข้าคลอง" แนวความคิดดังกล่าวนี้ปรากฏชัดมากในการประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ณ วังปารุสกวัน ความว่า³ "...คนของเราเวลานี้เปรียบเสมือนเด็ก รัฐบาลต้องนำโดยการบังคับในทางตรง หรือในทางอ้อม ให้หมักหมนประกอบ การเศรษฐกิจ ถ้าเราคงทำตามแบบเก่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ไม่มีประโยชน์ เพราะเราไม่ทำสาระสำคัญ คือ แก่ความผิดเคืองของราษฎร แบบแผนที่เราต้องเดินนั้นต้องเดินอย่างอาศัยหลักวิชา อาศัยแผน อาศัยโครงการวิจิตรเขียวลลิสต์ เป็นวิจิตรวิทยาศาสตร์โดยแท้..." ต่อข้อความของ ร.ท. เผ่า ศรียานนท์ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมที่ว่า "ทางอาจารย์จะวางแผนอย่างไรจึงจะสำเร็จผล นายปรีดี กล่าวว่า⁴ "การปฏิวัติไม่ได้ขึ้นอยู่กับการยึด

¹ พลโทประยูร ภมรมนตรี, เรื่องเดิม, หน้า 3.

² เคื่อน บุนนาค, เรื่องเดิม, หน้า 61 - 62.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 158.

⁴ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์, "เหตุการณ์ก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองและการชิงอำนาจระหว่างผูกถ่วงการ" เบื้องแรกประชาธิปไตย (พระนคร . มิตรนาการพิมพ์, 2516), หน้า 211

อ่านจนเท่านั้น เพราะถ้าแต่เพียงขั้นนี้ พวกคุณก็ทำได้ และความสำเร็จก็อยู่กับพวกคุณ ๆ ทั้งสิ้น ผมคิดว่า เมื่อได้เปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ถ้าเราไม่แก้ไขให้ประชาชนร่ำรวย พวกเราก็ควรวางมือให้คณะใหม่มาบริหารงานแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญ จุดนี้เป็นจุดสำคัญของการปฏิบัติ แต่ผมได้มีแผนการที่ว่า เสนอต่อคณะราษฎรโดยเรียบร้อยแล้ว ผมจะให้ราษฎรทุก ๆ คน ได้ทำงานตามวุฒิและปัญญาของตน แม้แต่บรรดาพวกนายพล หรือข้าราชการที่ต้องออกไปนั้น ผมจะมีวิธีการเรียกมาทำงานทุก ๆ คน หากพวกท่านผู้นั้นได้แสดงรายได้ว่าพอสำหรับการเลี้ยงดูครอบครัวแล้ว ผมก็จะไม่แตะต้อง แผนการของผมนั้น คนที่เกิดมาทุก ๆ คน รัฐจะต้องกำหนดงานและจัดสรรรายได้ให้ และทุก ๆ คน ก็ต้องใช้จ่ายเงินเพื่อความสุขของตัว รัฐจึงไม่มีทางขาดทุนอะไร....."

การศึกษาอุดมการทางเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์ ผู้นำฝ่ายพลเรือนของคณะราษฎร จากเค้าโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์ หลักสำคัญของเค้าโครงการเศรษฐกิจ¹ สรุปได้ดังนี้

1. ราษฎรที่เกิดมา ย่อมจะได้รับประกันจากรัฐบาลว่า ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งสิ้นชีพ ซึ่งในระหว่างนั้นจะเป็นเด็ก เจ็บป่วย หรือพิการ หรือชรา ทำงานไม่ได้ ก็ดี ราษฎรจะได้มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม สดานที่อยู่ ฯลฯ ปัจจัยแห่งการดำรงชีพ

2. การที่จะส่งเสริมให้ราษฎรมีความสมบูรณ์นั้น มีอยู่ทางเดียว คือ รัฐจะต้องเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจเสียเอง รัฐบาลจะต้องถือหลักว่า จะต้องจัดการกลีกรวม อุตสาหกรรมทุกอย่างให้เพิ่มขึ้น โดยแบ่งการเศรษฐกิจนั้นออกเป็นสหกรณ์ต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ในทางกลีกรวม สหกรณ์อุตสาหกรรม เป็นต้น สหกรณ์แต่ละแห่ง ย่อมรวมกันประกอบกิจการเศรษฐกิจครบรูป คือ ร่วมกันในการประดิษฐ์ ร่วมกันในการจำหน่าย ขายส่ง ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภค บริโภค ให้แก่สมาชิก และร่วมกันในการสร้างสถานที่อยู่ โดยรัฐบาลเป็นผู้ออกที่ดิน และเงินทุนสมาชิกสหกรณ์เป็นผู้ออกราง

¹ สรุปจากเค้าโครงการเศรษฐกิจ ของ นายปรีดี พนมยงค์ จากหนังสือของท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโสฯ ของศาสตราจารย์เกื้อน บุนนาค หน้า 60 - 125.

3. ที่คนที่รัฐบาลต้องซอกลับคืน ก็คือคนที่จะใช้ประกอบการเศรษฐกิจ เช่น
 ที่นาหรือไร่ เป็นคน ส่วนที่บ้านอยู่อาศัยนั้น ไม่จำเป็นที่รัฐบาลต้องซอกคืน เว้นไว้แต่เจ้าของ
 ประสงค์จะขายแลกกับใบกู้ในค่านางงาน หาทางที่จะบังคับให้ราษฎรที่เกิดมาหนักโลก
 เป็นผู้ไม่ประกอบการเศรษฐกิจ หรือกิจการใดให้เหมาะสมกับแรงงานคน อาศัยอาหาร
 เครื่องนุ่งห่ม และสถานที่ของผู้นอน หรือบางที่ที่ทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ในกรุงเทพฯ
 หรือในหัวเมือง ซึ่งเมื่อสังเกตตามบ้านของคนชั้นกลาง หรือตามบ้านคนมั่งมีแล้ว ก็จะมีผู้
 ที่อาศัยกินมื้อมีอยู่เป็นจำนวนมาก ให้ราษฎรประเภทนี้ทำงาน ส่วนบุคคลที่อยู่ในฐานะไม่เพียงแต่
 ผู้ที่ไม่สามารถแสดงได้ว่าประกอบเศรษฐกิจตามลำพังได้ ก็จำเป็นต้องเป็นข้าราชการ

วิธีจัดหาทุน เงินทุนที่รัฐบาลจำต้องมีในการประกอบการเศรษฐกิจนี้ มีสอง
 ชนิด คือ หนึ่งเงินทุนที่รัฐบาลมีไว้เพื่อซื้อเครื่องจักรกล และวัตถุที่รัฐบาลทำไม่ได้ สองเงิน
 ทุนที่รัฐบาลมีไว้เพื่อใช้จ่ายเป็นค่าแรง เงินทุนประเภทที่สองนี้เป็นเงินทุนหมุนเวียน และหัก
 กลบผลหนี้กันได้ด้วยเงินที่ราษฎรนั้น ๆ เป็นลูกหนี้ต่าง ๆ ต่อรัฐบาล หรือต่อสหกรณ์ วิธีจัดหา
 ทุน ก็คือ การเก็บภาษีมรดก ภาษีรายได้ ภาษีทางอ้อม เช่น ภาษีสรรพสามิต ภาษีบุหรี่ ฯลฯ
 การออกสลากกินแบ่ง การกู้เงินภายใน

4. รัฐบาลยอมยกเว้นให้เอกชนที่มั่งมี หรือผู้นั่งซึ่งไม่ประสงค์เป็นข้าราชการ
 ประกอบการเศรษฐกิจของตนเอง เมื่อผู้นั้นแสดงได้ว่า การประกอบเศรษฐกิจตามลำพังของ
 เขานั้น จะมีรายได้เพียงพอจะเลี้ยงชีวิตของตนเอง และบุตรหลานของตนให้ได้รับการศึกษา
 และมีฐานะที่จะเลี้ยงตน การประกอบการเศรษฐกิจที่เอกชนจะประกอบตามลำพังได้ผล
 เช่น การอาชีพอิสระ (Liberal Profession) เช่น นักประพันธ์ แพทย์ ทนายความ ครู
 ในวิชาบางอย่าง หรืออาชีพอื่น เช่น การโรงงาน ซึ่งเอกชนเป็นเจ้าของอยู่แล้วในเวลานี้
 เมื่อราษฎรคนใดประสงค์จะทำโดยลำพัง ไม่อยากเป็นข้าราชการแล้ว ก็อนุญาตให้ทำได้

เค้าโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดี พนมยงค์ นั้น เมื่อพิจารณาในระยะสั้น จะ
 เป็นระบบผสมระหว่างสังคมนิยมและเสรีนิยม เพราะในระบบผสมมีทั้งไม่เคารพกรรมสิทธิ์ใน
 ทรัพย์สินของเอกชน และเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชน มีทั้งรัฐจัดการเศรษฐกิจ
 เอง และเอกชนจัดการตามลำพัง ซึ่งการควบคุมเศรษฐกิจจึงมีทั้งการวางแผนจากส่วนกลาง

และกลไกของราคาทั้งสองระบบ จึงมีความขัดแย้งโดยหลักการที่สำคัญทีเดียว เมื่อมีเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ระบบใดระบบหนึ่งจะต้องขยายใหญ่ขึ้น เพราะฉะนั้น ปัญหาความสอดคล้องซึ่งกันและกัน (Mutually Consistent) ของระบบจึงเป็นเรื่องต้องพิจารณา

เมื่อรัฐบาลรับประกันในเรื่องความสุขสมบูรณ์และให้ความหวังต่าง ๆ ซึ่งในอภิศาสตร์ไม่เคยได้รับความรับรองเช่นนี้จากรัฐบาล ย่อมทำให้ประชาชนสนใจที่จะปรับปรุงสภาพชีวิตของตนให้ดีกว่าเดิม เมื่อรัฐบาลจัดสหกรณ์ครบรูปขึ้นเป็นแห่งแรก โดยมีแผนงานที่รัดกุมปัจจัยที่ดิน ทุน และการประกอบการที่ดี รวมทั้งความตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำโครงการเริ่มแรกให้เป็นตัวอย่าง ความมีเหนือกว่าทุกด้านคงกล่าวแล้ว มีแนวโน้มอย่างมากที่จะทำให้โครงการนี้ไค้ผล เพียงรูปแบบสหกรณ์แห่งเดียวทำไค้ผล สื่อมวลชนทั้งของรัฐบาลและเอกชนจะต้องนำผลงานไปเผยแพร่ ย่อมชักจูงให้ชาวนาเกษตรกรที่ยากจน บ่ายหน้าเข้ามาสู่สหกรณ์ครบรูปของรัฐบาล โดยไม่ต้องบังคับอีกต่อไป เมื่อเวลาผ่านไป พร้อมกับการขยายตัวของสหกรณ์ครบรูป ภาคเศรษฐกิจของเอกชนจะต้องประสบกับปัญหาในเรื่องวัตถุดิบจากสหกรณ์ครบรูป ทั้งนี้เนื่องด้วยในสหกรณ์ครบรูป จุดหมายของการผลิตมิใช่การแสวงหากำไรสูงสุด เป็นจุดหมายปลายทาง แต่รัฐจะใช้การผลิตในปริมาณที่มากที่สุด ให้สูงกว่าปริมาณการผลิตขึ้นค่าที่ไค้วางแผนไว้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความบกพร่องในแง่ประสิทธิภาพการผลิต คือ หน่วยการผลิต อาจจะไม่ไค้ผลิตที่ค่าต้นทุนค่าที่ที่สุด เช่น จุดหมายปลายทางหน่วยธุรกิจ ในสหภาพโซเวียต มิใช่การพยายามเอากำไรสูงสุด แต่เป็นการผลิตปริมาณมากที่สุด แต่จะเห็นไค้ว่าการใช้จุดหมายการผลิตปริมาณสูงสุดเช่นนี้ อาจก่อให้เกิดข้อบกพร่องหลายประการ หน่วยการผลิตอาจไม่ไค้ผลิตที่ค่าต้นทุนค่าที่ที่สุด โดยเน้นปริมาณการผลิตมากกว่าคุณภาพ

ในสหกรณ์ครบรูป วัตถุดิบหรือสินค้าที่ผลิตได้ จะต้องมุ่งสนองประชาชนในเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งเป็นปัจจัยจำเป็นขั้นมูลฐานในการดำรงชีวิตแก่ประชาชนในสหกรณ์ครบรูปนั้น ๆ ฉะนั้น วัตถุดิบหรือสินค้าที่เหลือจากการบริโภคของประชาชนแล้วเท่านั้น จึงจะนำมาขายให้แก่โรงงาน เมื่อไค้พิจารณาสภาพเศรษฐกิจของประชาชนที่อยู่ในสหกรณ์ครบรูปที่ขาดแคลนปัจจัยการดำรงชีวิตแล้ว จึงมีความน่าจะเป็นที่วัตถุดิบ จะมีปริมาณสนองน้อยกว่าปริมาณการเสนอขอจากโรงงาน จึงจะเป็นอีกสาเหตุหนึ่ง

ที่จะทำให้เจ้าของโรงงานที่เหลืออยู่ ต้องซื้อวัตถุดิบด้วยราคาแพง โดยเฉพาะโรงงานที่อาศัยวัตถุดิบในประเทศ จะเดือดร้อน

นอกจากนั้น เจ้าของโรงงานจะต้องจ้างกรรมกรด้วยอัตราค่าจ้างที่สูงกว่าเดิม เพราะอุปทานแรงงานจะน้อยลง เนื่องจากกรรมกรสามารถจะเข้าไปอยู่ในสหกรณ์ครบรูปได้ โดยมีสภาพชีวิตที่น่าพอใจกว่าอดีต มีสวัสดิการที่ดีกว่าเดิม กรรมกรเหล่านี้จะมีอำนาจการต่อรองเรื่องค่าจ้างมากกว่าในอดีต

ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ รัฐบาลจัดสหกรณ์ครบรูป รับแลกเปลี่ยนเดือนซึ่งรัฐบาลจ่ายให้แก่ประชาชน เป็นการหักกลบหนี้กันไป เงินที่รัฐบาลจ่ายให้แก่ราษฎรไปก็กลับมาเป็นของรัฐบาลอีก การจับจ่ายก็ใช้เช็ค และวิธีหักกลบหนี้ (Clearing) ดังนั้น หน้าที่ที่จะออกใช้หมุนเวียนก็ไม่จำเป็นที่จะต้องมียาจำนวนมากมาย การหักกลบหนี้กันภายในสหกรณ์ครบรูป จะทำให้ขาดเงินหมุนเวียน ซึ่งถือว่าเป็นสภาพคล่อง (Liquidity) ในธุรกิจเอกชน ทำให้การคำนวณไปไม่ได้สะดวก และในขณะเดียวกัน ธุรกิจเอกชนก็จะเกิดขาดแคลนอำนาจซื้อ เพราะการเสนอซื้อสินค้าจะมีน้อยลง เนื่องจากสหกรณ์ครบรูปจำเป็นต้องจัดทำสิ่งที่เป็นปัจจัยแห่งการดำรงชีวิต ซึ่งราษฎรต้องการไว้พร้อมมูล ธุรกิจเอกชนที่ผลิตสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ก็จะดำรงอยู่ไม่ได้ เพราะการไม่จำกัดขอบเขตชนิดของสินค้าที่รัฐจะผลิต หรือโรงงานเอกชนอาจจะแปรเปลี่ยนไป ผลิตสินค้าที่ฟุ่มเฟือย แต่โอกาสจะคำนวณกิจการตลอดรอดฝั่งได้นั้นมีน้อย เพราะตลาดจำหน่ายสินค้าจำกัด

ถึงแม้ธุรกิจเอกชนจะสามารถซื้อสินค้าวัตถุดิบจากสหกรณ์ครบรูปได้ แต่ก็ต้องประสบปัญหาในด้านการขนส่งออก เพราะในสหกรณ์ครบรูปจะรวมกันในการจำหน่ายและขนส่ง ในความควบคุมของรัฐบาล ธุรกิจเอกชนไม่สามารถจะต่อรองราคาคาขนส่งได้เลย

ส่วนอาชีพอิสระต่าง ๆ เช่น นายแพทย์ ครู ทนายความ นั้น ในค่านายแพทย์อาจจะประสบปัญหาขาดคนไข้ ครูอาจจะไม่มีมากไปต้องว่างงาน ทนายความก็จะขาดลูกค้า เพราะเมื่อคนอยู่ก็กินดีมากขึ้นฐานะทางรายได้อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน คดีต่าง ๆ ก็จะลดลง ขวดยข้อจำกัดหลายทาง เช่น การมีแนวโน้มจะซื้อวัตถุดิบราคาสูง ต้องจ่ายค่าจ้างแพง ตลาดขาดแคลนสภาพคล่อง ขาดแคลนอำนาจซื้อ และไม่มีอำนาจต่อรองในค่านาขนส่ง

ธุรกิจเอกชนโดยเฉพาะโรงงานต่าง ๆ จะต้องตกอยู่ในสภาพที่ขาดทุน หรือมีกำไรบ้างก็คงไม่อยู่ในสภาวะจิตใจให้ผลิตต่อไปได้ จึงไม่มีทางใดที่จะคิดว่าการขายโรงงานให้รัฐบาลเสียเลย เพราะจะขายให้นายทุนอื่น ๆ ก็คงไม่ได้ คุ้มต่างก็ประสบปัญหาเดียวกัน และรัฐบาลก็ยินดีจะรับซื้อ เพราะเป็นนโยบายของรัฐบาลอยู่แล้ว อีกทั้งโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดีก็ไม่ศรัทธาในระบบเสรีนิยมนัก เช่น ในหมวดที่ 9 ว่าด้วยการป้องกันความยุ่งยากในปัญหาเรื่องนายจ้างกับลูกจ้าง ความว่า "ประเทศไทยจะดำเนินตามลัทธิที่ปล่อยให้เอกชนเป็นเจ้าของโรงงานแล้ว ให้ผู้ที่สนับสนุนลัทธิชิ้นนี้มีส่วนว่าตนจะนำเอาความระส่ำระสาย และความหายนะมาสู่ประเทศ ผู้ที่เคยออกไปศึกษาวิชาในยุโรป ช่างไม่รู้เลยหรือว่า การที่กรรมกรนายจ้างได้เกิดวิวาทบาดหมางกันถึงกับขบวนนายจ้างตบปิดโรงงาน (Lock out) ขบวนกรรมกรพากันหยุดงาน (Strike) อีกบ้านเมืองเจริญขึ้น โรงงานมีมากขึ้น คราวนั้นแหละท่านคงจะเห็นว่า ความระส่ำระสายจะเกิดขึ้นเพียงใด แต่ถาเราประกอบโครงการเศรษฐกิจทั้งหลาย รัฐได้เป็นเจ้าของเสียเอง และราษฎรทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นราษฎรหรือข้าราชการประเภทใด เมื่อทำงานตามกำลังและความสามารถเหมือนกับข้าราชการและกรรมกรประเภทอื่นแล้ว ก็จะได้รับผลเช่นเดียวกัน เป็นการเสมอภาคตามกำลังและความสามารถ รัฐบาลเป็นผู้แทนราษฎร ก็เท่ากับราษฎรได้เป็นเจ้าของการเศรษฐกิจทั้งปวงนั้น"¹

ประเด็นสำคัญที่เป็นจุดหมายในการวิเคราะห์เค้าโครงการเศรษฐกิจอยู่ที่ว่า เมื่อรัฐจัดองค์การผลิตแบบสหกรณ์ครบรูปขึ้นมาแล้ว ระบบเสรีนิยมจะดำรงอยู่ได้หรือไม่ คำตอบก็คือว่า ยิ่งเวลานั้นนานไป อำนาจเศรษฐกิจของรัฐบาลจะขยายขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนระบบทุนนิยมในภาคเอกชนจะค่อย ๆ ลดลง ในที่สุด ระบบเศรษฐกิจของประเทศจะเปลี่ยนเป็นระบบสังคมนิยมโดยรัฐในที่สุด นั่นคือ ปัจจัยการผลิตทั้งหมดจะเป็นของรัฐ การควบคุมทางกิจกรรมเศรษฐกิจ การจำแนกแจกจ่าย จะดำเนินโดยหน่วยงานวางแผนจากส่วนกลาง

ดังนั้น เค้าโครงการเศรษฐกิจในระยะแรก ๆ จึงเป็นเพียงระยะประติประนอมเท่านั้น เมื่อเวลาผ่านไปแล้ว ความขัดแย้งผลประโยชน์ของภาคเศรษฐกิจ จะต้องรุนแรงขึ้น

¹ เคื่อน บูณนาค, เรื่องเดิม, หน้า 109.

ทุกขณะ ออสการ์ ลัง¹ Oskar Lange ให้ความเห็นไว้ว่า "ความคิดอันเป็นที่ยอมรับกันแทบทั่วไป ก็คือกระบวนการเป็นสังคมนิยมนั้น จักต้องคอยเป็นคอยไปเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อหลีกเลี่ยงความปั่นป่วนทางเศรษฐกิจขนานใหญ่ ไม่เพียงแต่พวกสังคมนิยมฝ่ายขวาเท่านั้น แต่พวกสังคมนิยมฝ่ายซ้าย และพวกคอมมิวนิสต์ ก็ยึดถือทฤษฎีว่าด้วยการเป็นไปตามลำดับชั้นทางเศรษฐกิจสองพวกหลังพิจารณาว่าการเป็นสังคมนิยมโดยเร็ว เป็นสิ่งจำเป็นบนรากฐานของยุทธศาสตร์การเมือง กระนั้นก็ตาม พวกเขายอมรับอยู่เสมอว่า เมื่อพิจารณาทางเศรษฐกิจ แດ้อย่างเดียวแล้ว การคอยเป็นสังคมนิยมตามลำดับนั้นเป็นวิถีทางที่คิดไว้มาก"

6. ความขัดแย้งในอุดมการณ์เศรษฐกิจ

เนื่องจากคณะกรรมการได้ให้สัตยาบันประชาชนไว้ข้อที่ 3 ของคำแถลงการณ์ของคณะกรรมการว่าจะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอยยาก แต่เมื่อเวลาผ่านไป ยังไม่ปรากฏว่ารัฐบาลคณะกรรมการได้วางแผนการเศรษฐกิจดังที่ให้สัตยาบันไว้ไม่ ค่อยเหตุนี้ จึงได้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้อภิปรายเร่งรัดให้รัฐบาลวางโครงการเศรษฐกิจ พร้อมกับขอทราบเวลาดำเนินการ ดังรายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ความตอนหนึ่งว่า²

"นายบรรจง ศรีเจริญ ได้เคยถามคณะรัฐมนตรีมาครั้งหนึ่ง เมื่อประมาณ 6 เดือนมาแล้ว และตัวข้าพเจ้าเองก็เคยพูดว่า การที่เราจะดำเนินนโยบายในทางเศรษฐกิจ และในทางไปลิติกนั้น มีอยู่ 2 ทาง คือ ทางหนึ่ง เราจะดำเนินให้มันทางเศรษฐกิจมากกว่าใน

¹ Oskar Lange, On The Economic Theory of Socialism แปลโดย ทั่ว หนึ่งนิกร บทความแปลทางเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (อัครสาเนา), หน้า 59.

² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 55, วันศุกร์ที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2475, หน้า 829 - 834.

ทางไปลิติก กล่าวคือ ทำในทางไปลิติก แต่ให้มีเศรษฐกิจเป็นส่วนมากกว่าไปลิติก หรือทาง
 การเมือง อีกทางหนึ่งคือทำในทางการเมืองมากกว่าในทางเศรษฐกิจ ที่ได้กล่าวนั้น
 นายกรัฐมนตรี (พระยามโนปกรณนิติธาดา-ผู้เขียน) มีความเข้าใจผิดไปว่า ข้าพเจ้าเสนอ
 ความเห็นเป็นไปในทำนองว่าให้ทำในทางเศรษฐกิจอย่างเคียว หรือเป็นส่วนมากทำไปลิติก
 น้อยเท่าที่ได้เตือนมาครั้งนั้น เป็นการเตือนขอให้รัฐบาลเร่งคำริในเรื่องนี้ และก็ได้ลงเลข
 มา 6 เดือนแล้ว...และเท่าที่เป็นอยู่เช่นนี้แล้ว เรามีได้ทำประโยชน์อันใดเป็นปึกแผ่น เมื่อ
 เป็นเช่นนี้จะ เป็นเหตุให้ความรับผิดชอบตกแก่คณะราษฎร ผู้เริ่มเปลี่ยนแปลงการปกครองได้
 เพราะได้ให้คำมั่นสัญญาไว้"

และในรายงานประชุมสภาผู้แทนราษฎรฉบับเดียวกันนี้ นายพันเอกพระยาทรงสุรเดช
 ได้ชี้แจงว่า "นโยบายเศรษฐกิจนั้น รัฐบาลก็มีโครงการขึ้น เรียกว่า โครงการเศรษฐกิจ
 ใ้มอบให้หลวงประดิษฐมนูธรรมไปยกร่าง หลวงประดิษฐ์ มนูธรรม ได้เขียนร่างโครงการ
 เศรษฐกิจเสร็จแล้ว ขณะนั้นนายกรัฐมนตรีได้ตั้งกรรมการไปพิจารณาอีกชั้นหนึ่ง จะต้องรอ
 ไปจนกว่ากรรมการนั้นพิจารณาเสร็จ จึงจะใช้เป็นโครงการได้¹ ...พระยาทรงฯ ตอบว่า
 นโยบายของหลวงประดิษฐ์ มนูธรรม ในทางเศรษฐกิจนั้นเพิ่งเขียนแล้วเสร็จเมื่อ 7 - 8
 วันมานี้...นายกรัฐมนตรีตอบว่า เวลานี้เรามี Scheme ที่จะทำอยู่ 2 ทาง ซึ่งอยู่ในการ
 พิจารณาของกรรมาธิการ และยังไม่ได้ว่า จะดำเนินนโยบายอย่างไรแน่นอน จนกว่า
 จะได้รับพิจารณารายงานของกรรมาธิการแล้ว..."

ต่อมาได้มีการนำเค้าโครงการเศรษฐกิจเข้าสู่การประชุมกรรมการพิจารณาเค้า-
 โครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ณ วังปารุสกวัน วันที่ 12 มีนาคม พุทธศักราช 2476² หลวง
 ประดิษฐ์ ได้แถลงในที่ประชุมว่า "ตามหลักของข้าพเจ้า เป็นลัทธิหลายอย่างที่ได้เลือกเอาที่ดี

¹ รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 55, วันศุกร์ที่ 10 มีนาคม พ.ศ.
 2475, หน้า 834.

² เคื่อน บุนนาค, เรื่องเคิม, หน้า 157 - 158.

มาปรับปรุงให้สมกับฐานะของประเทศไทย แต่เหตุสำคัญอาศัยหลักโซลิดาริสม์ ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ คือถือว่ามนุษย์ที่เกิดมาต้องเป็นเจ้าหน่อก้อน (Solidarism) เช่น คนจนนั้นเพราะฝูงชนทำให้จนได้ คนเลยทอผ้าควยมือ ครั้นมีเครื่องจักรแข่งขัน คนที่ทอควยมือต้องเลิกล้มหรือคนที่รวยเวลานี้ไม่ไ้รวยเพราะแรงงานของตนเลย เช่น ผู้ที่มั่งคั่งมากคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งแต่เดิมมีราคาน้อย ภายหลังที่ดินมีราคาแพง สร้างตึกสูง ดังนั้น ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากฝูงชน ไม่ใช่เพราะการกระทำของคนนั้น ฉะนั้น จึงถือว่ามนุษย์ต่างมีหน้าที่ตามธรรมชาติร่วมกัน จึงจำต้องร่วมกันประกันภัยต่อกัน และรวมในการประกอบการเศรษฐกิจ... คนของเราเวลานี้เปรียบเหมือนเด็ก รัฐบาลต้องนำโดยบังคับในทางตรง หรือในทางอ้อม ให้เข้มงวดประกอบการเศรษฐกิจ ถ้าเราคงทำตามแบบเก่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ไม่มีประโยชน์ เพราะเราไม่ทำสาระสำคัญ คือ แก่ความเผด็จการของราษฎรแบบที่เราต้องเดินนั้น ต้องเดินทางอาศัยหลักวิชาอาศัยแผน อาศัยโครงการวิชีโซเซียลลิสม์ เป็นวิชาวิทยาศาสตร์โดยแท้ รับรองความเห็นหม่อมเจ้าสกลว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองคราวนี้ ไม่ใช่ Coup D' Etat เป็น Revolution ในทางเศรษฐกิจ ไม่มีในทางปกครอง ซึ่งเปลี่ยนจากพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายคนเท่านั้น... โครงการนี้ เราต้องเคารพกรรมสิทธิ์ของเอกชนเหมือนกัน เช่น ที่บ้านเราไม่เข้าเกี่ยวข้องกับ เว้นแต่ที่จำเป็น การที่ต้องรวมนี้ก็เพราะที่ดินของเจ้าของต่าง ๆ มีเป็นหย่อม ๆ ไม่สะดวกแก่การควบคุม และทางวิทยาศาสตร์ จำต้องรวมเป็นผืนเดียวกัน "

สำหรับพระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรี ไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับโครงการเศรษฐกิจ โดยคิดว่าประชาชนคงไม่มีความนิยมในโครงการนี้ และถือว่าโครงการนี้เป็นโครงการใหญ่ เกรงว่าราษฎรจะไม่เข้าใจในโครงการนี้ พร้อมกับแสดงความคิดเห็นทางเศรษฐกิจว่าสมควรจะดำเนินนโยบายแบบเดิม ที่เป็นมาแล้วในรัฐบาลสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ความตอนหนึ่งในการประชุมกรรมการผู้พิจารณาเค้าโครงเศรษฐกิจ ดังนี้¹

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 174 - 175.

"เข้าใจว่าพวกเราส่วนมากในที่ประชุมนี้ เห็นอย่างเดียวกับโครงการของหลวงประดิษฐ์... แต่ความเห็นของข้าพเจ้านั้นอีกอย่างหนึ่ง แต่ข้าพเจ้าเป็นคนเคราะห์ร้าย คอยเหตุ 2 ประการ ข้าพเจ้าไม่ได้เรียนเศรษฐกิจประการหนึ่ง และอยู่ในฐานะที่ต้องมีความรับผิดชอบทั้งหลักการและวิธีปฏิบัติ ความเห็นของข้าพเจ้าในเวลานี้คือว่า เราทำไม่ได้ทั้งหมค ชาคณูชำนาญ ชาคประกัน และความนิยมของคนทั่วไป เพราะข้อใจว่า ราษฎรคงไม่มีความนิยมในโครงการนี้ ถ้าเราประกาศโครงการออกไป ในเมื่อเขาไม่มีความยินยอมแล้ว มันก็เป็นผลร้าย... มีคนเข้าใจว่าข้าพเจ้าต้องการบงการ จนมีข่าวลือว่าข้าพเจ้าเกินหลัก "มโนเศรษฐี" ขอให้เข้าใจว่า ข้าพเจ้ามาเพื่อหวังคืออะไรที่เห็นว่าจะนำไปสู่หายนะแล้ว ข้าพเจ้าไม่ทำ เมื่อจะเข้าไปโดยไม่เห็นด้วย ข้าพเจ้าก็ต้องลา แต่ถ้าเราประกาศแต่เพียงขยายสหกรณ์ประเภทเครดิตแบบช่วยชาวนา หรือขยายค่านสหกรณ์อย่างนี้ พอทำได้"

หลวงเศชาติวงศ์ กล่าวในที่ประชุมว่า¹ "ถ้าเช่นนั้น รัฐบาลคงดำเนินการตามวิธีของรัฐบาลเก่าใช่ไหม" หลวงประดิษฐ์ ถามว่า² ตามความเห็นของเจ้าคุณมโนฯ พังได้ว่า รัฐบาลจะทำตามโอกาสที่จะทำได้อย่างรัฐบาลเก่า แต่มีข้อแปลกกว่ารัฐบาลเก่าใช่ไหม

พระยามโนฯ คิดว่าจะทำอย่างนั้น³ คือ

- "1. ขยายสหกรณ์ประเภทเครดิต โดยใช้วิธีประนอมหนี้ และให้ทุนแก่ชาวนา
2. ขยายค่านสหกรณ์ เพื่อให้ชาวนาซื้ออาหารและของใช้โดยราคาถูก
3. ตั้งยุ้งข้าวในท้องที่ต่าง ๆ เพื่อรับซื้อข้าวจากชาวนา และขนส่งทางกรุงเทพฯ
4. ตั้งโรงสีรับซื้อข้าวที่สหกรณ์ส่งมา เพื่อจำหน่ายต่างประเทศ
5. ชาวนาที่ไม่มีนาของตัวเอง รัฐบาลจะทำเชิดเคิลเมนต์สกีม คือ จัดหาที่ดินให้ผู้นไม่มีนาของตัวเอง การตั้งยุ้งข้าว การขน และการสีข้าว เป็นปฏิบัติการพร้อมกัน"

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 179.

2 เรื่องเดียวกัน, หน้า 179 - 180.

3 เรื่องเดียวกัน, หน้า 180.

คณะกรรมการที่พิจารณาร่างเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งหลวงประดิษฐไพเราะ
เสนอนี้เรียกว่า "คณะกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ" เมื่อคณะอนุ-
กรรมการได้พิจารณาแล้ว ประธาน, กรรมการ ทุกคนลงมติเป็นรายงานว่าจะเห็นชอบ
ด้วยกับโครงการนั้นหรือไม่ ที่ประชุมกรรมการส่วนมากเห็นชอบด้วยกับโครงการนี้ และได้
เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา เพื่อประกาศใช้ต่อไป¹

ต่อมาเมื่อได้นำโครงการเศรษฐกิจของ นายปรีดีฯ เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี
เพื่อพิจารณา ปรากฏว่าได้มีการโต้แย้งกันอย่างรุนแรงระหว่าง นายปรีดี พนมยงค์ และ
พระยามโนปกรณ โนติชาคา ถึงกับต่างฝ่ายต่างยืนยันว่าจะลาออก ถ้าโครงการของตนไม่ถูกนำ
มาใช้ ดังรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ณ ศาลาลูกขุน ในวันที่ 25 มีนาคม พุทธศักราช
2476² เรื่องนโยบายเศรษฐกิจ "...พ.ท. พระประศาสน์ พิทยาอุทฺธ ถามว่า ถ้าแม้ว่า
รัฐบาลไม่เอาอย่างโครงการของคุณหลวง คุณหลวงจะลาออกไหม? หลวงประดิษฐ์ มนุชธรรม
ตอบว่า ข้าพเจ้าต้องลาออกทีเดียว และข้าพเจ้าขอถามว่า ถ้าเอาอย่างของข้าพเจ้า จะมี
ใครลาออกบ้างไหม? นายกรัฐมนตรีตอบว่า ข้าพเจ้าก็ต้องลาออก แต่ชื่อของหลวงประดิษฐ์
มีเพื่อชนชาติสำคัญในรัฐบาล จะให้ลาออกไม่ได้" นายปรีดีต้องการทำงานอย่าง
วิทยาศาสตร์ โดยให้เป็นที่ยินยอมเห็นด้วย ซึ่งถือว่าจะให้ประโยชน์มากกว่า โดยมีไคลงมือทำการ
ทันที แต่ต้องมีสมัยสอบสวน และทดลองเฉพาะโครงการ ดังรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี
ศาลาลูกขุน ในวันที่ 25 มีนาคม พุทธศักราช 2475⁴ นายปรีดีกล่าวว่า "...ตามโครงการ
ของข้าพเจ้า ก็ใช้วิธีให้ค่อยทำค่อยไป ไม่ใช่ทำอย่างพรวดพาด ในส่วนโปรซีนั้น การใช้แรง
เครื่องจักรอย่างเดียวย่างนี้ จะทำให้เกิดหริตในระหว่างชั้นชั้น คาลมากซ์ ได้ทำนายไว้ว่า

¹ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, เรื่องเดิม, หน้า 57.

² แผนกเก็บและห้องสมุด กองกลาง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, รายงาน
การประชุมคณะรัฐมนตรี ศาลาลูกขุนใน วันเสาร์ที่ 25 มีนาคม พุทธศักราช 2476,
หน้า

³ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, เรื่องเดียวกันและวันเดียวกัน.

เครื่องจักรกลทำให้เกิดวิโกลชั้น เพราะเกิดคนต่างชั้นมาก ฉะนั้น เราก็จะต้องวางแผน
ป้องกันภัยอันจะเกิดจากเครื่องจักร ซึ่งได้เห็นตัวอย่างแล้วเป็นจริงอย่างคาร์ลมากซ์ท่านนาย
เกี่ยวกับเรื่องการเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชนนั้น (ดังได้ทราบมาแล้วจากรายงาน
การประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ก็ปรากฏว่า นายปรีดี ต้อง
การรวมแต่ที่ดินของเจ้าของที่มีเป็นหย่อม ๆ ไม่สะดวกแก่การควบคุมทางวิทยาศาสตร์ โดย
ต้องรวมเป็นพื้นที่เดียวกัน ซึ่งเรื่องนี้ ตามที่ข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท รู้สึกว่า
ในหลวงทรงเข้าพระทัยผิดในโครงการของข้าพเจ้า เช่น ถามว่าสวนเล็ก ๆ ของฉันที่วัง
ไกลกังวล แกล้งจะเอารวมไว้ในโครงการของแก้อยู่หรือ และอะไร ๆ อื่น ๆ อีกว่าเป็น
ท่านองข้าพเจ้ามุ่งที่จะรบกวนกรรมสิทธิ์ของเอกชนในที่ดินเล็ก ๆ น้อย ๆ"

สำหรับพระยามโนปกรณ โนติชาคา นั้นเห็นว่า แนวคิดของนายปรีดี นั้นขัดแย้งใน
หลักการกับแนวคิดของท่านอย่างมาก เพราะท่านต้องการให้เอกชนดำเนินการไปเอง โดย
รัฐคอยช่วยเหลือแนะนำ ส่วนของนายปรีดี ต้องการให้รัฐเป็นผู้ควบคุม เป็นเจ้าของส่วน
ประชาชนเป็นผู้ทำงานให้ โดยนายกรัฐมนตรี¹ กล่าวว่า "...ถ้าคุณเฒ่า ๆ แล้วยังจะเห็น
ข้อแตกต่างอะไรแก่ความที่จริงนั้นต่างกันมาก คือว่าของหลวงประคิมฐ์นั้น ให้ที่ดินเป็นของ
รัฐบาล ราษฎรเป็นผู้ทำงานได้ประโยชน์แบ่งกัน ให้ที่อยู่ที่ดิน รัฐบาลคอยควบคุม ของ
ข้าพเจ้านั้น ให้ราษฎรมีที่ดินตามลำพัง รัฐบาลคอยช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการ"

สาเหตุอีกประการหนึ่งที่นายปรีดี พนมยงค์ ไม่เห็นด้วยที่ประชาชนจะมีกรรมสิทธิ์
ในที่ดินส่วนตัว ก็เพราะเกิดจากลักษณะ อุปนิสัย ของชาวไทยที่ในเมื่อมีที่ดินส่วนตัวแล้ว ก็
จะซื้อเกียจกอนั้น และชอบเป็นลูกจ้างชั้น ซึ่งพระยามโนปกรณก็ไม่เห็นด้วย เพราะเกรงว่า
ประชาชนจะไม่พอใจ เพราะประชาชนก็มีความหวังอยากจะเป็นเจ้าของที่ดินด้วย ดัง
รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 ธ.ค. 75² ความตอนหนึ่งว่า "หลวงประคิมฐ์

¹ รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, เรื่องเดียวกัน วันเดียวกัน.

² แผนกเก็บและห้องสมุด กองกลาง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, บันทึกกรายงาน
การประชุมคณะรัฐมนตรี ณ ศาลาลูกขุนใน เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2475.

เสนอว่า ควรตั้งสหกรณ์รวบรวมที่ดินไว้ในความควบคุมของสหกรณ์ รวมทั้ง Production ทั้งหมด เพราะนิสิตคนไทยนั้น ถ้าปล่อยให้มีการมรดกที่ดินที่คิดเป็นส่วนตัวแล้ว ก็จะมีเรื่อง ทอคิดทั้งการงานเสีย และในที่สุดที่ดินก็ตกไปเป็นของผู้อื่น หรือไปเพาะหนี้สินขึ้น ซึ่งเราจะ ต้องช่วยอีก ส่วนประธาน (พระยามโนปกรณ โนติชิตาภา) กล่าวว่า เราจะไม่ให้กรรมสิทธิ์ ในที่ดินแก่เขาเสียเลยนั้น จะไม่พอกระมัง เพราะคนก็หวังจะได้อะไรบ้าง หลวงประดิษฐ ว่า นิสิตคนไทยนั้น เท่าที่สังเกตดูชอบเป็นลูกจ้าง แลการทำเช่นนั้น ย่อมสลายถึงลูกหลาน"

จึงสรุปได้ว่า สาเหตุสำคัญที่นายปรีดี พนมยงค์ ไม่สนับสนุนการให้เอกชนมีกรรมสิทธิ์ ในที่ดิน ก็เพราะต้องการรวมผืนนาเป็นแปลงใหญ่ เพื่อสะดวกในการผลิต และเห็นว่านิสิตของ คนไทยเองก็เป็นอุปสรรคต่อการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินอีกด้วย

แม้ว่า นายปรีดี จะยอมประนีประนอม โดยไม่บังคับซื้อที่ดินจากประชาชน แต่จะทำ ในที่ว่างเปล่า ทั้งคำขอร้องของพระยาทรงสุรเดชแล้วก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่า นายกรัฐมนตรี ก็ยังไม่เห็นชอบด้วย และทำให้การชกแย้งนั้นไม่สามารถเข้าหาจุดประนีประนอมได้ ซึ่งเป็น การปฏิเสธหลักการ แนวคิดของนายปรีดีโดยสิ้นเชิง โดยต้องการให้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ แบบของตน ซึ่งเป็นแนวนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลชุดสมบูรณาญาสิทธิราช เอง ซึ่ง นายปรีดีถือว่า การไม่ยอมรับแนวคิดของตนไปปฏิบัติ แม้แต่เพียงเล็กน้อยนั้น ถือว่าเป็นการ ปฏิเสธทั้งหมด นายปรีดี กล่าวว่า¹ "...ในโครงการของเจ้าคุณมโนฯ หักล้างโครงการ ของข้าพเจ้าทั้งหมด ในเรื่องโครงการนี้ข้าพเจ้าได้พยายามฝัน และลดหย่อนลงไปจนถึงที่สุด แล้ว ข้าพเจ้าได้ยอมประนีประนอมโดยตลอดมา บัดนี้ ถึงขีดที่สุดแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอประกาศ ของข้าพเจ้าบ้าง ซึ่งไม่เห็นจะเสียหายอย่างไรเลย คือว่าของรัฐบาลมีปิลิชี่ ส่วนของคนอื่น (คือข้าพเจ้า) มีอย่างนั้น"

ในวันที่ 28 มีนาคม พุทธศักราช 2476 ก็ได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณา

¹ แผนกเก็บและห้องสมุด กองกลาง สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, บันทึกกรายงาน การประชุมคณะรัฐมนตรี ณ ศาลาลูกขุนใน เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2476

เค้าโครงการเศรษฐกิจของนายปรีดีอีก¹ "นายกรัฐมนตรีสั่งบันทึกพระบรมราชวินิจฉัย ในเมื่อโครงการของหลวงประดิษฐ์ มนุชธรรม ให้หลวงประดิษฐ์อ่าน หลวงประดิษฐ์พลิกดูอ่าน บางตอน เพราะมากด้วยกัน เมื่อตอนสุดท้าย มีว่าถ้าจะประกาศเอาอย่างโครงการของหลวงประดิษฐ์ แล้วก็ขออย่าได้ประกาศในนามพระองค์...หลวงประดิษฐ์ กล่าวว่ ตามโครงการของนายกรัฐมนตรีนั้น เป็น ลิเบอรัลลิสต์ ส่วนของข้าพเจ้านั้น เป็นโซเชี่ยลลิสต์ ผสมกับแคปิตาลิสต์ ฉะนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจึงต่างกัน แต่อย่างไรก็ดี ที่จะทำไปตามนโยบาย บางส่วนของนายกรัฐมนตรีนั้น ข้าพเจ้าไม่ว่าอะไร แต่ส่วนเรื่องที่จะลาออกหรือไม่นั้น ขอเวลาไปตรึกตรองดู โครงการที่ข้าพเจ้าทำนั้นได้คิดล่วงหน้าไว้ป้องกันคำทำนายภัยแห่งการเศรษฐกิจซึ่งจะมีมาในภายหน้า เราจะปล่อยให้เปลี่ยนแปลงไปเองทีละเล็กละน้อย (อีโวลูชัน) แล้วก็จะเป็นประโยชน์อย่างใดในการที่เราคิดเปลี่ยนแปลงหลักการต่าง ๆ ไม่ปล่อยให้เป็นไปตามยถากรรมอย่างเก่า ตามนโยบายของนายกรัฐมนตรีนั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเลยอย่างแน่นอน เพราะว่าตรงกันข้ามกับโครงการของข้าพเจ้า..."

ในที่สุด ที่ประชุมตกลงโหวตว่า จะถือตามโครงการของหลวงประดิษฐ์ มนุชธรรม หรือตามนโยบายของนายกรัฐมนตรี ผลแห่งการโหวตมีดังนี้ ผู้ที่เห็นว่าควรเอาอย่างนโยบายนายกรัฐมนตรี มี 11 คน คือ พระยาราชวังสัน พระยาศรีศาลวาจา เจ้าพระยาวางษานุประพัทธ์ พระยาจาแสนยบดี พระยาเทพวิฑูร พระยาทรงสุรเดช พระประศาสน์ หลวงสินธุ หลวงเกษสทกรณ นายประยูร ภมรมนตรี และนายกรัฐมนตรี ผู้ที่เห็นว่าควรเอาอย่างโครงการของหลวงประดิษฐ์ มนุชธรรม มี 3 คน คือ พระยาประมวลวิชาติ หลวงแนบ พหลโยธิน และหลวงประดิษฐ์ มนุชธรรม นอกจากนั้นไม่ลงมติ 5 นาย คือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาพหลพลพยุหเสนา พระยาฤทธิอัคเนย์ หลวงพิบูลย์สงคราม นายท้าว ลพานุกรม เป็นอันว่ารัฐบาลถือเอาตามนโยบายนายกรัฐมนตรี²

¹ แผนกเก็บและห้องสมุด กองกลาง สำนักเลขาธิการรัฐมนตรี, บันทึกกราบงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ณ ศาลาลูกขุน ในวันที่ 28 มีนาคม 2476.

² รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, เรื่องเดียวกัน, วันเดียวกัน.

ซึ่งเป็นการดำเนินนโยบายไปตามขอบเขตของรัฐบาลในระบบเศรษฐกิจเสรีนั่นเอง
 คั้งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริต่อการขยายหน้าที่ความรับผิดชอบของรัฐบาลว่า¹ "...ที่คิดของเรากว้างใหญ่ ต้องเราพวกเราให้ทำมาหากิน
 พลเมืองควรทำเอง ที่จะพูดว่าให้รัฐบาลช่วย รัฐบาลไปทำการค้าขายด้วยไม่ได้ เมื่อจะว่า
 ตามโวหารฝรั่ง เมืองไทยเราช่วยตัวเองไม่ได้แล้ว พระเจ้าก็ช่วยไม่ได้... เสนาบดีทุก
 กระทรวงอาจจะช่วยได้ เช่น คมนาคม จัดการรถไฟให้สะดวก ธรรมการสอนให้พลเมืองรู้
 สึกเกียรตินิยมในการหัตถกรรมกสิกรรมสอนให้รู้ว่าการถือเสียม ถือไถ มีเกียรตินิยม เทา
 ถือปากกา มหฺวาทไทย ช่วยในการจับจองที่ดินให้สะดวกขึ้น..." ซึ่งนโยบายการค้าแบบเสรี
 นั้น ได้เริ่มมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 คั้งพระบรมราชโองการให้ประชากรรับจ้างชาวยุโรป
 การส่งเสริมพาณิชย์กรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 และที่ 6 เป็นต้น ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปก
 เกล้าฯ ก็ดำเนินนโยบายตามแบบเดิมที่เคยปฏิบัติมา

แนวคิดของผู้ก่อการโดยเฉพาะของผู้นำทางทหารและพลเรือน มีลักษณะเหมือนกัน
 คือ มีความไม่พอใจต่อระบบการปกครองแบบเดิม โดยต้องการเปลี่ยนมาสู่ระบอบประชาธิปไตย
 แต่ผู้นำฝ่ายพลเรือนถือว่าการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นเพียงแนวทางที่จะก้าวเข้าสู่การ
 เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ คั้งนั้น อุดมการณ์ทางการเมืองของคณะราษฎร จึงเป็นแบบประ
 ชาธิปไตย แต่อุดมการณ์ทางเศรษฐกิจของคณะราษฎร ยังไม่แสดงให้เห็นชัดเจนในบรรดาแนว
 ความคิดทางเศรษฐกิจ ผู้ก่อการทั้งหลาย แนวคิดของนายปรีดี พนมยงค์ มีแนวโน้มให้เห็น
 ว่ามีแนวโน้มสังคมนิยม ค้วยเหตุคั้งกล่าว จึงต้องศึกษาอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจรวมของคณะ
 ราษฎรต่อไป โดยพิจารณาจากรายงานการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร รายงานการประชุม

¹ พระบรมราชโองบาย ลักษณะปกครอง, ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ปรากฏอยู่ในรายงานการประชุมเสนาบดี (พิเศษ) วันจันทร์ที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2458
 กรมศิลปากร, พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า, พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงาน
 พระราชทานเพลิงศพ นางจรัสศรี สุจริตกุล (พระนคร : มงคลการพิมพ์, 2514),
 หน้า 5.

กรรมานุการพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจ และรายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ผลสรุปปรากฏว่า คณะราษฎรลงมติยอมรับอุดมการทางเศรษฐกิจแบบรัฐบาลซุคเคิม คือ อุดมการเสรีนิยม คือให้เอกชนดำเนินการไปเอง โดยรัฐคอยช่วยเหลือแนะนำ แต่ต่างกว่ารัฐบาลซุคเคิม ในกรณีที่รัฐบาลซุคเคิมนั้นมีสองอุดมการ คือ ในขณะที่ยอมรับอุดมการเสรีนิยม แต่ขณะเดียวกัน ก็มีอุดมการทางเศรษฐกิจแบบศักดินาอยู่ แต่คณะราษฎรประกาศละทิ้งอุดมการทางเศรษฐกิจแบบศักดินา หันมายอมรับอุดมการเสรีนิยมอย่างเดียว เพราะฉะนั้น อุดมการทางเศรษฐกิจการเมืองของคณะราษฎร จึงเป็นเสรีประชาธิปไตย โดยที่คณะราษฎรส่วนใหญ่เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ นายทหารและพลเรือน ได้สร้างอุดมการใหม่ให้แก่ประชาชน โดยอ้างตนเองเป็นตัวแทนชนชั้นที่ยากจน เช่น คำที่กล่าวของ นายปรีดี พนมยงค์ ความว่า¹ "... การที่คณะราษฎร เรียกสมาชิกประเภทที่ 1 ว่า ผู้ก่อกำเนิดเปลี่ยนแปลงการปกครอง หรือโดยย่อว่า "ผู้ก่อกำเนิด" นั้น ก็แสดงอยู่ในตัวแล้วว่าบุคคลประเภทนี้เป็นเพียง "กองหน้า" (Vanguard) ของมวลราษฎรที่มีความต้องการเสรีภาพ และความเสมอภาคยิ่งกว่าระบบสมบูรณาญาสิทธิราช..." โดยหยิบยื่นอุดมการทางเศรษฐกิจและการเมืองให้แก่ประชาชน โดยจะให้ประชาชนมีสิทธิ์เสียงในการปกครองแบบประชาธิปไตย จะบำรุงความสุขของประชาชน โดยรัฐบาลเข้ามารับผิดชอบความสุขของประชาชนมากกว่าเดิม จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ แต่แล้วเพียงไม่กี่วันหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรก็ละทิ้งคำมั่นสัญญานั้นเสีย ดังคำปฏิญาณ ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เวลา 14.00 น. พระที่นั่งอนันตสมาคม ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ให้นำเอาคำปฏิญาณ และให้วาพร้อม ๆ กัน ซึ่งมีข้อความเกี่ยวกับเศรษฐกิจในข้อที่ 3 ความว่า² "...รัฐจะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร ในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความ

¹ ปรีดี พนมยงค์, เรื่องเดิม, หน้า 6.

² รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1, วันอังคารที่ 28 มิถุนายน พ.ศ. 2475, หน้า 6 - 7.

สามารถ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ จะไม่ปล่อยให้ราษฎรคอยาก" ซึ่งคำปฏิญานนี้ขัดกับข้อความที่ได้แถลงการณ์ของคณะราษฎร ในข้อที่ 3 ของหลักหกประการของคณะราษฎร เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ความว่า¹ "...จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลจะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอคอยาก..." โดยเปลี่ยนจากการหางานให้ราษฎรทุกคนทำ เป็น รัฐบาลใหม่จะพยายามหางานให้ราษฎรทำโดยเต็มความสามารถ ซึ่งระบบสังคมในขณะนั้น พระราชวงศ์ ชุนนางชั้นผู้ใหญ่ ยังเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิต คือที่ดิน ที่สำคัญ ซึ่งได้รับส่วนเกินในรูปค่าเช่า ในรูปผลิตผล ตัวเงิน และได้รับดอกเบี้ยในอัตราสูง และคณะราษฎรมีนโยบายเครพในกรรมสิทธิ์ของเอกชน จึงบังคับให้เอกชนสนองนโยบายไม่ได้เต็มที่ ถ้าจะหางานให้ราษฎรทำในที่นาในภาคกลาง ก็ทำให้ประชาชนถูกขูดรีดมากขึ้น การที่คณะราษฎรจะหางานให้ราษฎรทำในคานอุตสาหกรรม ก็เป็นการยากลำบาก เพราะมัน้อย ทางออกของคณะราษฎรก็คือ สร้างอุตสาหกรรมขึ้นมา และบุกเบิกที่ทางเกษตรกรรมมากขึ้น.

³ จากหลักหกประการของคณะราษฎร ข้อที่ 3.